

จันทร์เสี้ยว

THE CRESCENT MOON

กรีนินพจน์น้ำเอกของโลก

รพินทรนาถ ฐากูร ประพันธ์

ปรีชา ช่อปทุมมา ถอดความ

LET THEM SEE YOUR FACE, MY CHILD,

AND THUS KNOW THE MEANING OF ALL THINGS:

LET THEM LOVE YOU AND THUS LOVE EACH OTHER

เยียมหน้าให้เขายล อ้ายหนูเอ้ย เพื่อว่าพวกเขาจะได้ซึมซาบในความหมายแห่งสรรพสิ่ง จงทำตัวให้พวกเขา
เขารัก เพื่อว่าพวกเขาจะได้รู้จักใครซึ่งกันและกันบ้าง

คำนำ

โลกหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง กระแสธารแห่งวัดถ้ำถึงทะเลลึกไหล กระแสธารแห่งหัวใจถูกซัดพาหลงทิศทาง... พ่ายแพ้... จึงต่างทะเลเยอทะยานไขว่คว้าบ่าค้ำลัง ไปกับกระแสธารแห่งวัดถ้ำนั้น โดยลืม "หัวใจ" เสียสนิท

เด็กๆ ผู้ซึ่งมิได้ใส่ใจกับวันคืน ล้วนถูกผู้ใหญ่ผลักไล่ บังคับ บงการให้ดำเนินชีวิตอย่างร้อน ทุรนไปด้วย โดยที่พวกผู้ใหญ่เหล่านั้นมิได้ฉุกคิดสักนิดว่า หัวใจของเด็กๆ เป็นเช่นไร มีจินตนาการพิสุทธิ์ไพศาลแค่ไหน และมีโลกส่วนตัวอันแสนงดงามปานใด...

"จันทร์เสี้ยว" กวีนิพนธ์เล่มเล็กๆ แต่ทว่ายิ่งใหญ่นี้แหละ จะสะกิดเตือนท่านด้วยท่วงทำนองและลีลาอันอ่อนหวาน น่ารักใคร่ ว่าโลกและหัวใจของเด็กๆ เป็นฉันใด เพื่อว่า... บางที เราผู้ใหญ่ทุกคนอาจจะ "เห็น" และตระหนักถึงความเป็นจริงในชีวิตของเด็กๆ ของเรา และมอบเวลาคืนกลับแก่พวกเขาให้ได้ใช้ "ชีวิตกับเวลา" อย่างอิสระและสมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ "ผู้ใหญ่ตัวน้อย" ของเขาเอง

เพื่อว่าวันหนึ่งข้างหน้า เราจะได้มีแต่ผู้ใหญ่ที่มีแต่ความสุขและรักเสรีภาพ

สำนักพิมพ์ทานตะวัน

ปรีชา ซอปรทุมมา กับ จันทรเสี้ยว

การถ่ายทอดภาษาหนึ่งมาเป็นอีกภาษาหนึ่งเป็นสิ่งที่ยาก ยิ่งการถ่ายทอดให้ได้อย่างเข้าถึงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ด้วยแล้ว ยิ่งยากเย็นขึ้นอีก และหากบทประพันธ์นั้นกำเนิดในดินแดนที่วิถีชีวิตของผู้คน ปรัชญา ศาสนา ความเชื่อและวัฒนธรรมต่างกับผู้ถ่ายทอดด้วยแล้ว กลับเป็นงานที่ยากเย็นแสนเข็ญอีกหลายเท่าตัว

บรรดานักอ่านในบ้านเรา หากเป็นเรื่องของอินเดีย เราต่างยอมรับกันว่ามีเพียงสามสี่ท่านเท่านั้นที่ถ่ายทอดบทประพันธ์ของอินเดียได้อย่างเข้าถึงจริงๆ หนึ่งในจำนวนดังกล่าวมี ปรีชา ซอปรทุมมา รวมอยู่ด้วย ปรีชา ซอปรทุมมาได้เคยไปศึกษาอยู่ในอินเดีย ในมหาวิทยาลัยศานตินิเกตันซึ่งท่านรพินทรนาถ ฐากูรเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น ฉะนั้นสภาพชีวิตของผู้คน บรรยากาศ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา ขนบประเพณี วัฒนธรรมและอื่น ๆ ที่ร่วมประกอบกันเข้าเป็น อินเดีย ย่อมซึมซาบเข้าสู่เลือดเนื้อของปรีชา ซอปรทุมมาอย่างแนบเนียน และขณะเดียวกัน ปรีชา ซอปรทุมมา ก็ยอมไม่ปล่อยปละโอกาสที่จะเรียนรู้ "ความเป็นอินเดีย" ดินแดนแห่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลกอีกแห่งหนึ่งเป็นแน่

ด้วยเหตุนี้บทประพันธ์ที่ปรีชา ซอปรทุมมาถ่ายทอดมาจากอินเดียจึงวางใจได้ว่า "เข้าถึง" อย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากรวมเรื่องสั้นชุด ที่สุดแห่งการจ่ายอม ใครเลยเขาจะรู้ เป็นต้น และยิ่ง จันทรเสี้ยว กวีนิพนธ์นำเอกนี้ด้วยแล้ว ปรีชา ซอปรทุมมาได้ให้เวลาถึงสี่ปีเต็ม แก่ไขขำแล้วขำอีก คัดสรรถ้อยคำอย่างประณีต แล้วจึงนำมาเรียงร้อยอย่างวิจิตรบรรจง นอกจากนี้ ปรีชา ซอปรทุมมา ยังบอกอีกว่า ยังต้องคำนึงถึงน้ำหนักของคำว่าจะวางอยู่ตำแหน่งใดจึงจะสมบูรณ์ เพื่อให้สมกับที่ "จันทรเสี้ยว" ได้รับขนานนามว่าเป็นกวีนิพนธ์นำเอกของโลก

1. บ้าน

ฉันย้ายไปตามเส้นทางซึ่งตัดผ่านท้องทุ่ง ขณะที่ดวงอาทิตย์อัสดงกำลังซ่อนแสงสีทอง
เสมือนอาการของคนไข้ตระหนี่

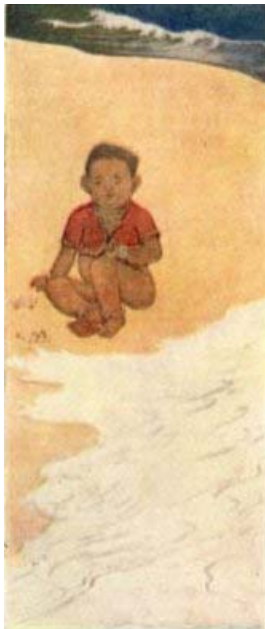
ความสว่างแห่งวันจบลงท่ามกลางความมืด ท้องทุ่งโล่งตลอด ภายหลังฤดูเก็บเกี่ยวนอน
สงบตัวนิ่ง

ทันใดเสียงยะเยือกของเด็กก้องสั่นอากาศ เขาเดินฝ่าความมืดขมัว ทั้งร้องร่ายแห่งบท
เพลงไว้กับความสงบยามค่ำ

หมู่บ้านของเขาอยู่ในบริเวณรกร้าง พันเขตไร่อ้อยออกไป มันซุกอยู่ใต้ดงกล้วย ดง
หมากสูงชะลูด ดงมะพร้าวและขนุนใบเขียวเข้ม

ฉันหยุดอยู่ครู่หนึ่งบนทางเปลี่ยวภายใต้แสงดาว เบื้องหน้าโน้นและเห็นผีในธรณีสีนิล
ทอดลำแขนตระกองกอดหมู่บ้านซึ่งประดับด้วยเปลและเตียง ดวงใจของแม่และเปลวประทีป
เด็กๆ มีชีวิตอยู่ด้วยความรื่นรมย์ โดยหาได้ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเองไม่ ว่ามีต่อโลกเป็นประการ
ใด

2. ชายฝั่งทะเล

เด็กๆ มาพบกัน ณ ชายฝั่งทะเลของโลกกว้าง

ท้องฟ้าเรีงว่างนึ่งสนิทอยู่เบื้องบน ส่วนท้องน้ำเคลื่อนไหวโครมครืน เด็กๆ มาพบกันด้วยเสียงตะโกน และการโลดเต้น ณ ชายฝั่งทะเลของโลกกว้าง

พวกเขาสร้างบ้านด้วยทราย เล่นสนุกกับเปลือกหอย ต่อเรือด้วยใบไม้ร่วง แล้วหย่อนลงน้ำลึกและกว้างด้วยอาการยิ้มหัว เด็กๆ มีที่เล่น ณ ชายฝั่งทะเลของโลกกว้าง

พวกเขาว่ายน้ำไม่เป็น ทอดแหไม่เป็น ส่วนนักงมไข่มุกดำดิ่งลงความหาหอยมุก นายวาณิชเล่นสำเภาออกค้าขาย ขณะที่เด็กๆ รวบรวมก้อนกรวด แล้วก็โยนเกลื่อนกระจาย พวกเขาไม่เสาะหาขุมทรัพย์และทอดแหก็ไม่เป็น

หาดทรายเผยอยิ้ม น้ำทะเลเอ่อล้นด้วยการหัวเราะ คลื่นมรณะซัดขานลำน่านันปราศจากความหมายให้เด็กๆ ฟัง เช่นเดียวกับแม่เห่กล่อมทารกขณะไกวเปล ทะเลหยอกเย้าเด็กๆ และหาดทรายเผยอยิ้ม

เด็กๆ มาพบกัน ณ ชายฝั่งทะเลของโลกกว้าง พายุโหมกระหน่ำ สำเภาพินาศลงในแม่น้ำ และความตายเข้าสู่โจม แต่เด็กๆ คงเล่นสนุกต่อไป พวกเขามาพบกัน ณ ชายฝั่งทะเลของโลกกว้าง

3. แหล่งกำเนิด

ใครรู้อ่างว่ ความหลับซึ่งใต้ออมดวงตาเด็กนั้นมาแต่ไหน? ก็พอจะรู้เหมือนกัน โดยเสียงเล่าลือว่ มันอาศัยอยู่ในหมู่บ้านทวยเทพที่หึ่งห้อยจุดประกายจาง ๆ กลางเงาป่า และมีหรรษพฤษ¹ กระทบกระเมี้ยนอยู่สองซ่อ จากที่นั่นมันจู่มาจุมพิตเปลือกตาเด็ก

ใครรู้อ่างว่ รอยยิ้มซึ่งระริกบนริมฝีปากเด็กขณะหลับนั้นมาแต่ไหน? ก็พอจะรู้เหมือนกัน, โดยเสียงเล่าลือว่ รังสีสลัว ๆ แห่งจันทร์เสี้ยว แม่เข้าสัมผัสชอบเมฆฤดูใบไม้ร่วง และจากที่นั่นรอยยิ้มถือกำเนิดขึ้น ในความฝันยามเช้าที่ชุ่มน้ำค้าง... มันคือรอยยิ้มระริกบนริมฝีปากเด็กขณะหลับ

ใครรู้อ่างว่ เนื้อนิ่ม ๆ อันแสนจะน่าถนอม ซึ่งเบ่งบานเป็นแขนขาเด็ก เคยซุกซ่อนอยู่ที่ไหนมาก่อนเป็นเวลานาน? ก็พอจะรู้เหมือนกัน, เมื่อมารดาของแกยังเป็นสาวรุ่น ๆ มันแทรกอยู่ในหัวใจเธอ ในรูปของความรักที่อ่อนโยนและเร้นลับ... มันกลายเป็นเนื้อนิ่ม ๆ อันแสนจะน่าถนอม ซึ่งเบ่งบานเป็นแขนขาเด็ก

¹ Buds of Enchantment หมายถึง ซ่อไม้แห่งความอภิรมย์

4. วิสัยเด็ก

เพียงแต่มีความต้องการเท่านั้น เด็กก็สามารถที่จะโผผินขึ้นสู่สวรรค์ในวินาทีนี้
ที่ไม่จากพวกเราไป มิใช่ว่าปราศจากเหตุผล

แต่เป็นเพราะเขารักที่จะซุกหัวกับอกแม่ และทนไม่ได้เมื่อต้องคลาดไปจากสายตา
เด็กรอบรู้วาทะของปราชญ์อย่างลึกซึ้ง โดยที่ผู้ใหญ่ผู้น้อยคนจะเข้าใจความหมายของมัน
ที่ไม่กล่าวถ้อยเหล่านั้นออกมา มิใช่ว่าปราศจากเหตุผล

สิ่งที่เขาต้องการคือ เรียนคำพูดของแม่ จากปากแม่เอง ด้วยเหตุนี้เขาจึงดูไร้เคียงสำนัก
เด็กมีทองคำและไข่มุกเหลือล้น กระนั้นเขายังมาสู่โลกนี้เยี่ยงยาจก
ที่ปลอมตัวมา มิใช่ว่าปราศจากเหตุผล

ขอทานเปลือยตัวเล็ก ๆ คนนี้ แสร้งทำเป็นยากไร้เสียเต็มประดา เพื่อว่าจะได้ขอสมบัติ
แห่งความรักจากแม่

เด็กเป็นอิสระจากสิ่งผูกมัดทั้งหมด ในแผ่นดินแห่งจันทร์เสี้ยว
ที่ยอมเสียอิสรภาพ มิใช่ว่าปราศจากเหตุผล

แต่เป็นเพราะรู้ว่า มีที่ไว้สำหรับความร่าเริงอย่างเหลือเฟือ ณ มุมเล็ก ๆ ของหัวใจแม่
การถูกโอบและกอดกระชับด้วยแขนแม่ ย่อมหวานชื่นกว่ารสเสรีเป็นหลายเท่า

เด็กร้องไห้ไม่เป็น เขามีชีวิตอยู่ในอาณาจักรแห่งความเปี่ยมสุข
ที่หลังน้ำตาออกมา มิใช่ว่าปราศจากเหตุผล

ลำพังรอยยิ้มบนใบหน้า ก็ดึงดูดใจอาหารของแม่พออยู่แล้ว แต่การร้องไห้ด้วยเรื่องเล็ก ๆ
น้อย ๆ กลับเพิ่มห่วงเสนาหาและความสงสารเป็นทวีคูณ

5. นักแสดง

อ้อ, ใครแต่งแต้มกระโปรงตัวน้อย ๆ นั้น ลูกเอ๋ย และเสื้อสีแดงเล่า ใครเป็นผู้สวมใส่ให้?
หนูออกไปเล่นในลานตั้งแต่เช้า ชวนบ้างเซบ้างตามเรื่องขณะวิ่งโลด
แต่ใครหนอที่แต่งแต้มกระโปรงตัวน้อย ๆ นั้น ลูกเอ๋ย?
อะไรทำให้หนูหัวเราะ ลูกพ่อ?
แม่ยืนยิ้มให้ที่ธรณีประตู พลาดตบมือจนกำไลกระทบกันดังกราว
หนูถือท่อนไม้ไฟ เต็นหยิ่งเหยียงเหมือนเด็กเลี้ยงแกะ
แต่อะไรทำให้หนูหัวเราะ ลูกพ่อ?
โอ้, ยากก กอดคอแม่เสียแน่น หนูจะขออะไร?
โอ้, เด็กตะกละ พ่อจะปลิดโลกเหมือนปลิดผลไม้จากท้องฟ้า วางลงในฝ่ามือเล็กๆ สี
ชมพูของหนูให้เอาไหม?
โอ้, ยากก หนูกำลังขออะไร?
เสียงกรังกริ่งจากกระพรวนเท้าของหนู ถูกสายลมพัดพาไปไกล
ดวงอาทิตย์ยิ้มแยม เฝ้ามองหนูอาบน้ำแต่งตัว
ท้องฟ้าจับตาดู ขณะที่หนูหลับในอ้อมแขนแม่ และยามเช้าเขย่งเท้าเข้ามาที่เตียง พร้อมกับ
จับมพิตเปลือกตา

เสียงกรังกริ่งจากกระพรวนเท้าของหนู ถูกสายลมพัดพาไปไกล

สบันอัปสร² ล่องลอยผ่านท้องฟ้ายามสนธยาเข้ามาหาหนู

โลกมาตา³ ซึ่งสถิตอยู่ในดวงใจแม่ ก็นั่งลงใกล้ ๆ เจ้า

คนธรรพ์⁴ ผู้บรรเลงดนตรีกล่อมดาว กำลังยืนอยู่ที่ขอบหน้าต่าง พร้อมด้วยขลุ่ยของเขา

สบันอัปสร กำลังล่องลอยผ่านท้องฟ้ายามสนธยาเข้ามาหาหนูแล้วนะ

² The Fairy Mistress of Dream หมายถึงความฝัน

³ The World-Mother หมายถึง ความรู้สึกเป็นแม่

⁴ โดยทั่วไปเรามักเข้าใจกันว่า "คนธรรพ์" ประกอบด้วยคำสองคำคือ คน + ธรรพ์ ที่จริง "คน" ในที่นี้ไม่ใช่คำไทยซึ่งหมายความว่า "มนุษย์" ศัพท์เดิมเขียนว่า "คนธรว" เป็นนักดนตรีแห่งสวรรค์ และเป็นบริวารของท้าวธตรฐ แต่เป็นคนละองค์กับท้าวธตรฐ (ทศรถ) พระบิดาของพระรามในเรื่องรามเกียรติ์

6. ผู้ขโมยความลับ

ใครขโมยความลับไปจากดวงตากลูก? ฉันต้องหาให้พบ

แม่กระต่ายดมห้อมน้ำ ไปตักน้ำจากบ่อในหมู่บ้านใกล้ ๆ

เที่ยงวัน เวลาเล่นของเด็กสิ้นสุดลงแล้ว เบ็ดในสระลอยตัวสงบนิ่ง

เด็กเลี้ยงแกะนอนหลับอยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้⁵

นกกระสายื่นเชื่องอูริมหอนงน้ำใกล้ดงมะม่วง

ขณะเดียวกัน ผู้ขโมยความลับเดินทางมาถึง แอบฉกความลับจากดวงตากลูก แล้วแผ่นหนักกลับไป

เมื่อแม่กลับมาบ้าน พบเจ้าหนูกำลังคลานรอบห้อง

ใครขโมยความลับไปจากดวงตากลูก? ฉันต้องหาให้พบ จะตามตัวแล้วล่ามโซ่เสีย

ฉันจะแลลอดเข้าไปในถ้ำมืด ที่ซึ่งล่ำธารย้อม ๆ ไหลรินผ่านหินผาดาดาษ

จะค้นในเงาครีမ်ของดงพิกุล⁶ ที่นั่นนกพิราบร้องครวญอยู่ในรังของมัน และกำไลบาทของนางฟ้าส่งเสียงกราว ท่วมกลางรัตติกาลซึ่งมีดาวระยิบ

เวลาค่ำ ฉันจะมองเข้าไปในความมืดของป่าไฟ ที่หิ่งห้อยเปล่งแสงเรือง ๆ ฉันจะเฝ้าถามว่า “ใครบอกได้บ้างว่า ผู้ขโมยความลับอาศัยอยู่ที่ไหน?”

ใครขโมยความลับไปจากดวงตากลูก? ฉันต้องหาให้พบ

จะสั่งสอนเสียบ้างหากจับตัวได้

จะรื้อรังของมัน และค้นดูซิว่าแอบหมกความลับที่ขโมยมาไว้ตรงไหน

⁵ ต้นไม้ (BANTREE) เป็นคนละประเภทกับต้นไม้ซึ่งในรัฐเบงกอลเรียกว่า “สาละ” ต้นไม้มีรากห้อยระย้า แต่ต้นไม้ต้นสูงโตเตน ฤดูออกดอกจะไปยลละอองเล็ก ๆ สีขาวปลิวไปกับสายลมเย็น ท่านรพินทรนาถปลุกไว้เป็นแนวยาวเหยียด ข้างหอพักนักศึกษาชายที่สถานดินเกตัน และให้ชื่อทางเดินสายนั้นว่า “สาละวิถี”

⁶ ผู้ประพันธ์เขียนทับศัพท์ว่า THE BAKULA GLOVE อ่านแล้วจนปัญญาคิดอยู่นานว่าหมายถึงต้นอะไรกันแน่ BAKULA ควรออกเสียงว่า “พกุล” ลองสืบค้นทางด้านพฤกษศาสตร์จึงได้ความว่า “พิกุล” เพี้ยนมาจาก “พกุล” ของภาษาสันสกฤตนั่นเอง

จะเอาคืนให้หมด และนำกลับบ้าน

ทั้งจะมัดปีกทั้งสองข้างของเจ้าชโมยให้แน่น ลากตัวไปทิ้งไว้บนฝิ่งน้ำ แกล้งปล่อยให้มันตกปลาเล่นด้วยล่อ ท่วมกลางกอกกและกอบัว

เมื่อตลาดเลิกในเวลาเย็น เด็กๆ พวกหนึ่งบนตักแม่ นกกลางคืนจะส่งเสียงเยาะหยันเข้าหูมันว่า

“เจ้าจะชโมยความหลับของใครอีกละคราวนี้?”

7. จุดเริ่มต้น

“หนูมาจากไหน แม่เก็บหนูได้จากที่ไหนจะ?” เด็กน้อยถาม

แม่ตอบด้วยอาการร้องไห้ระคนเสียงหัวเราะ พร้อมกับกอดลูกไว้แนบอก

“หนูแฝงอยู่ภายในใจของแม่ตามที่มันปรารถนา ลูกรัก”

หนูแทรกอยู่ในตุ๊กตาของแม่สมัยเป็นเด็ก เมื่อสร้างเทวรูปด้วยก้อนดินเหนียว⁷ แม่จะปั้น ๆ ยุบ ๆ รูปของหนูทุกเช้า

แม่ประดับหนูไว้บนแท่นของเทพประจำเรือน เมื่อบูชาท่าน แม่ก็บูชาหนูด้วย

หนูมีชีวิตอยู่ในความหวังและความรัก ในชีวิตของแม่ และชีวิตของยาย

หนูได้รับการพุ่มพืชมามากตลอดกาล บนดักแห่งอมตวิญญาน⁸ ซึ่งพิทักษ์เรือนของเรา

ยามแม่ย่างเข้าสู่วัยสาว หนูกรุ่นเป็นกลิ่นหอม ขณะที่ดวงใจของแม่ขยายกลับ

⁷ รูปปั้นเจ้าแม่กาลี และเทพอื่น ๆ ที่ชาวเบงกาลีประดิษฐ์ขึ้นมากมายในเทศกาลบูชา ตลอดเดือนตุลาคม ของทุกปี ตามที่แลดูวิจิตรพิสดาร ล้วนแต่ทำด้วยฟางและดินเหนียวทั้งนั้น

⁸ THE DEATHLESS SPIRIT จะว่าเป็นพระภูมิเจ้าที่ก็ไม่ใช่ เพราะพระภูมิเจ้าที่หมายถึงเทพารักษ์ประจำ “พื้นที่” ของบ้าน ซึ่งคนไทยทำศาลไว้นอกตัวบ้าน แต่ประเพณีเช่นนี้ไม่เห็นชาวเบงกาลีเขาทำกัน จึงขอใช้ คำว่า “อมตวิญญาน” ไปพลางก่อน และคงใกล้เคียงกับผีบ้านผีเรือนมากกว่า

ความนิ่มนวลของหนูเบ่งบานในแขนแม่ของแม่ ประหนึ่งการเติบโตขยายแห่งขอบฟ้าก่อน
อรุณรุ่ง

เจ้าผู้เป็นอาทิสวาทแห่งสวรรค์⁹ ผู้เป็นฝาแฝดแห่งแสงยามสว่าง¹⁰ หนูลอยตามกระแส
ธารชีวิตลงมา และในที่สุดถูกปล่อยไว้กับดวงใจแม่

ขณะพินิจดวงหน้าของหนู ความรู้สึกเร้นลับได้เอื้อทันอกแม่ ตัวหนูเป็นสมบัติของคนทั้ง
มวล แต่กลับกลายเป็นสมบัติของแม่เพียงผู้เดียว

ฤทธิ์ที่เกรงว่าจะหลุดลอยไป แม่จึงแนบตัวหนูไว้กับอก อารรพใดหนอที่จ้องจะวางแรว
ดักกองทรัพย์แห่งโลก ในอ้อมแขนเล็ก ๆ ของแม่นี้?

⁹ HEAVEN'S FIRST DARLING หมายถึง คนที่สวรรค์รักเป็นคนแรก

¹⁰ TWIN-BORN WITH THE MORNING LIGHT หมายถึง ผู้มาพร้อมกับแสงสว่างยามเช้า เป็นคนที่ถือ
กำเนิดในยามพลอดโพร่ง หลังจากโลกผ่านความมืดของราตรีมาแล้ว

8. โลกของเด็ก

ฉันใคร่จะเข้าไปยืนตรงมุมเงียบ ๆ ในหัวใจลูก ซึ่ง ณ ที่นั้นอาจเรียกได้ว่า เป็นโลกส่วนตัวของเขา

ฉันรู้ว่าโลกแห่งนั้นมีกลุ่มดาวซึ่งคุณสนุก ท้องฟ้าจะก้มลงมาจนชิดหน้าลูก เพื่อหยอกเล่นด้วยกลุ่มเมฆ และสายรุ้งสลับสี

คนผู้สร้างทำเป็นเบื้อใบ้ ไม่อาจขยับเขยื้อนเคลื่อนที่ แต่จะแอบเขยิบมาข้างหน้าต่าง พร้อมด้วยนิทาน และถาดบรรจุตุ๊กตางามเจิด

ฉันใคร่จะได้เข้าไปตามมรรคา ซึ่งตัดผ่านหัวใจลูก แล้วออกสู่ความเว้งว่างไร้เขตขัณฑ์

ที่นั่น พนักงานเดินสารจะวิ่งวุ่นโดยปราศจากสาเหตุ ระหว่างอาณาจักรแห่งกษัตริย์ผู้ไร้พงศาวดาร

ที่นั่น เหตุผลหยิบเอากฎเกณฑ์ร้อยแปดมาประดิษฐ์เป็นวาว แล้วชักขึ้นไปร่อนถลา ส่วนสังขรณ์ก็ปลดปล่อยข้อเท็จจริง ให้เป็นอิสระจากเครื่องพันธนาการทั้งปวง

9. เมื่อใดและทำไม

เมื่อใดที่พ่อ¹¹ นำของเล่นสารพัดสีมาฝากเจ้า ลูกเอ๋ย พ่อเกิดความเข้าใจขึ้นว่า ทำไมจึงมีการเล่นสีสนบนก้อนเมฆ บนท้องฟ้า และบนกลีบผกา... เมื่อพ่อนำของเล่นสารพัดสีมาฝากเจ้านั้นแหละ

เมื่อใดที่พ่อร้องเพลง เพื่อเป็นจังหวะให้เจ้าเต้น พ่อรู้ชัดว่าทำไมจึงมีเสียงดนตรีจากใบไม้ และทำไมคลื่นจึงประสานเสียงบำเรอโสดแห่งแผ่นดิน... เมื่อพ่อร้องเพลงเพื่อเป็นจังหวะให้เจ้าเต้นนั้นแหละ

เมื่อใดที่พ่อยื่นขนมใส่มือตะกาะของเจ้า พ่อรู้ชัดว่าทำไมจึงมีน้ำหวานในกระเปาะดอกไม้ และทำไมผลไม้แพกพันธุ์จึงถูกเติมด้วยรสเลิศอย่างลึกลับ.... เมื่อพ่อยื่นขนมใส่มือตะกาะของเจ้านั้นแหละ

เมื่อใดที่พ่อจุมแก้มเจ้าเพื่อเข้าให้ยิ้ม ลูกเอ๋ย พ่อเกิดความรู้สึกว่า สว่างจากท้องฟ้า ยามเช้า และสายลมเย็นแห่งคิมหันต์ นำความสุขเพียงใดมาสู่พ่อ... เมื่อพ่อจุมแก้มเพื่อเข้าให้ยิ้ม นั้นแหละ

¹¹ ตรงนี้ต้นฉบับภาษาอังกฤษใช้คำว่า "I" ซึ่งเป็นคำกลาง ๆ จะเป็นเพศใดก็ได้ แต่ข้าพเจ้าเลือกแปลว่า "พ่อ" เพราะคิดว่าเรื่อง "จันทร์เสี้ยว" นี้ รพินทรนาถ เขียนขึ้นเพื่อส่งมาให้ญาติอ่านให้ลูกชายคนเล็กฟัง สรรพนามนั้นจึงน่าจะหมายถึงตัวท่าน

แต่ถ้าเป็นการเดาผิด ข้าพเจ้าก็ยังสมัครใจที่จะแปลว่า "พ่อ" อยู่ตามเดิม เพราะเมื่อแปลครั้งนั้นไม่ได้นึกว่ากำลังแปลหนังสือเลย แต่กลับมีความรู้สึกเหมือนว่าพูดกับ "น้ำเกลือ" ลูกสาวคนแรกและซึ่งเป็นลูกคนเดียวของตัวเอง อันที่จริงตอนนั้น เขาเพิ่งอายุขวบเดียว ยังไม่รู้ประสาหรอก

10. สบประมาท

เหตุใดน้ำตาจึงคลอหน่วยอย่างนั้นเล่า ไฉนหนุเอ๋ย?

พวกผู้ใหญ่ช่างร้ายจริงนะ ดูเอาว่าเอาโดยไม่มีสาเหตุ!

เพียงแต่ทำหมึกเปื้อนนิ้วและใบหน้าขณะเขียนหนังสือ ก็ตำหนิว่าสกปรกแล้วหรือ?

โธ่, นาละอายนัก! เขาจะกล่าวประณามจันทร์เพ็ญว่าสกปรกหรือไม่ หากผิวของมันพร้อยด้วยรอยหมึก?

ด้วยความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้ใหญ่ก็ตีเตียนเอาแล้วนะ ไฉนหนุ, พวกเขาพร้อมที่จะจับผิดเสมอ

เพียงแต่ทำผ้าขาดขณะวิ่งเล่น ก็ยกเป็นข้ออ้างว่านิสัยไม่เรียบร้อยแล้วหรือ?

โธ่, นาละอายนัก! เขาจะประณามยามรุ่งแห่งฤดูใบไม้ร่วงว่าอย่างไร เมื่อมันเผยอยิ้มผ่านกลุ่มเมฆรุ่งริ่งให้แลเห็น?

อย่างพะวงเลยว่าผู้ใหญ่จะพูดกันอย่างไร ไฉนหนุเอ๋ย

พวกเขาช่วยกันรวบรวมข้อบกพร่องไว้ยาวยืดยาว

ใคร ๆ ก็รู้ว่าเจ้าชอบกินขนม เลยพากันเรียกว่าตัวตะกอละอย่างนั้นหรือ?

โธ่, นาละอายนัก! พวกเขาจะเรียกเราว่าอย่างไรหนอ ที่เราหลงรักเจ้าถึงเพียงนี้?

11. ดุลการ

พูดไปเกิด ตามความพอใจของท่าน แต่ฉันรู้ซึ่งถึงข้อบกพร่องของลูกฉันเป็นอย่างดี

เหตุที่ฉันรักเขา มิใช่ว่าเขาเป็นคนดี แต่เพราะเขาเป็นลูกฉันต่างหาก

ท่านจะทราบได้อย่างไรว่าเขาน่ารักเพียงไหน ในเมื่อท่านคอยแต่จะยกความดี ขึ้นเทียบ
น้ำหนักกับความผิดพลาด?

เมื่อฉันเขียนดีเขานั้น เขากลับกลายเป็นเสมือนส่วนหนึ่งของตัวฉันยิ่งขึ้น

เมื่อฉันทำให้เขาร้องไห้ ดวงใจของฉันก็ร้องไห้ด้วยพร้อมกัน

ฉันคนเดียวควรรับหน้าที่ว่ากล่าวทำโทษ เพราะผู้ชำระผิดน่าจะมีจัดการเป็นประการ
แรก

12. ของเล่น

ไอ้หนูเอ๋ย เจ้าช่างมีความสุขเหลือเกินที่เกสือกอยู่กลางฝุ่น และเล่นกิ้งไม้หักตลอดเวลา
เข้า

ฉันยิ้มที่แลเห็นเจ้าเล่นกิ้งไม้หักอยู่ตามลำพัง

ตัวฉันเองสาละวนกับบัญชี บวกเลขนานนับเป็นชั่วโมง

บางที่เจ้าอาจมองดูฉัน และคิดว่า “เล่นโง่ ๆ อะไรก็ไม่รู้ ทำลายเวลาเข้าเสียจนหมดสิ้น”

ไอ้หนูเอ๋ย ฉันลืมหืมแล้วถึงเรื่องศิลปะแห่งการเปล็ดเปลนกับเศษไม้และก้อนดิน

ฉันมัวแต่ค้นหาของเล่นราคาแพง และสะสมแท่งเงินแท่งทอง

ไม่ว่าหยิบฉวยสิ่งใด เจ้าสามารถประดิษฐ์ให้เป็นการเล่นสนุกสนาน ส่วนฉันผลาญทั้ง
เวลา พร่าทั้งพลัง เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุอันไม่มีวันจะได้

ด้วยการอาศัยเรือลำเล็ก ๆ ฉันได้ข้ามกระแสสมุทรแห่งความละโมภ และลืมหืมไปว่าเป็น
เพียงการเล่นอะไรอย่างหนึ่งเท่านั้น

13. นักดาราศาสตร์

ผมเพียงแต่ถามว่า “ตอนหัวค่ำเมื่อจันทร์เต็มดวงแขวนอยู่ระหว่างกิ่งของต้นกระทุม¹² นั้น ไม่มีใครสามารถจับต้องได้หรือ?”

พี่หัวเราะเยาะและตำหนิว่า “น้องเอ๋ย แกเป็นเด็กเซอะที่สุดในบรรดาเด็กที่ฉันเคยรู้จัก ดวงจันทร์อยู่ห่างจากเราออกอย่างนั้น ใครจะจับต้องถึง?”

ผมย้อนให้ว่า “พี่ฉันแหละโง่บรม! เมื่อแม่โผล่หน้าต่าง และยิ้มมาที่เราขณะเล่นกันสนุก พี่จะพูดได้ใหม่ว่าแม่อยู่ไกล?”

พี่ยังขึ้นช้กว่า “เจ้าเด็กเซอะเซอะ! ไอ้หนูเอ๋ย แกจะได้แหขนาดใหญ่มากจากไหนเพื่อทอด ดวงจันทร์?”

ผมยืนยันว่า “แน่นอน พี่จับมันได้ด้วยมือของตัวเอง”

พี่หัวเราะอีกและตั้งปัญหาว่า “แกเป็นเด็กเซอะที่สุดในบรรดาเด็กที่ฉันรู้จัก ถ้ามันลอยมา ไกลๆ แกจะเห็นเองว่าขนาดของมันมีมาเพียงไร”

ผมเถียง “พี่ครับ ที่โรงเรียนพี่เขาสอนเรื่องเหลวไหลอะไรอย่างนั้น เมื่อแม่ก้มลงจูบเรา ใบหน้าของแม่ดูใหญ่มากหรือ?”

แต่พี่ชายของผมยังก้าวร้าว “ไอ้เด็กบ้องตื้นเอ๋ย”

¹² ต้นฉบับเขียนว่า KADAM TREE อ่านออกเสียงว่า “กะทัม” ซึ่งตรงกับ “กทมพ” ในภาษาบาลี หรือ กระทุมในภาษาไทย เห็นปลูกไว้หลายต้นที่หลังสังคีตภวัน (คณะนาฏศิลป์และการดนตรี) นับว่าเป็นความ ประณีตของรพินทรนาถ ที่เลือกกล่าวถึงต้นกระทุมอย่างเหมาะสมในที่นี้ เพราะดอกกระทุมก็กลมเหมือน ดวงจันทร์ที่กำลังกล่าวถึง

14. ก้อนเมฆและเกลียวคลื่น

แม่ครับ เพื่อน ๆ ที่อยู่บนก้อนเมฆตะโกนบอกผมว่า

“เราเล่นตั้งแต่เข้าจรวดคำ เล่นกับดวงอาทิตย์สีทอง และดวงจันทร์สีเงิน”

ผมถาม “แต่ฉันจะขึ้นไปได้อย่างไรเล่า?”

พวกเขาตอบ “เดินไปที่ขอบโลกสี ชมู่มือขึ้นสู่ท้องฟ้า แล้วเธอจะถูกนำมายังก้อนเมฆ”

“แม่กำลังคอยอยู่ที่บ้าน” ผมชี้แจง “ฉันจะทิ้งแม่ได้อย่างไร?”

พวกเขายิ้ม พวกเขาหลยลิวไปหมด

แต่ผมรู้จักการเล่นสนุกอย่างหนึ่งครับแม่

ผมจะเป็นก้อนเมฆ ส่วนแม่เป็นดวงจันทร์

ผมจะคลุมแม่ด้วยมือทั้งสอง และให้หลังคาเป็นท้องฟ้าสีคราม

พวกที่อยู่ในเกลียวคลื่นก็ตะโกนบอกผมว่า

“เราร้องเพลงตั้งแต่เข้าจรวดคำ ท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ จนไม่รู้ว่ามีผ่านแห่งใดมาบ้าง”

ผมถาม “แต่ฉันจะต้องไปรวมด้วยอย่างไรนะ?”

พวกเขาตอบ “มาที่ชายฝั่งสี ยืนหลับตาให้มิด แล้วเธอจะถูกนำมาบนเกลียวคลื่น”

ผมชี้แจง “แม่ให้อยู่กับบ้านในเวลาคำ ฉันจะทิ้งแม่ได้อย่างไร?”

พวกเขายิ้ม และพากันผละไปหมด

แต่ผมรู้จักการเล่นที่สนุกกว่านั้นอีก

ผมจะเป็นเกลียวคลื่น ส่วนแม่เป็นชายฝั่งมหัศจรรย์

ผมจะม้วนตัว สาดเข้ามา ชัดเข้ามา แล้วกระจายซ่าบนटकแม่ด้วยเสียงหัวเราะ

และไม่มีผู้ใดในโลกจะล่วงรู้ว่า เราทั้งสองอยู่ที่ไหน

15. ดอกจำปา

สมมติว่าผมแปลงตัวเป็นดอกจำปา เพื่อเล่นสนุก ๆ นะครับ แล้วติดอยู่บนกิ่งสูงลิบของต้น สันพลีวกลางกระแสลมด้วยแรงหัวเราะ โลดเต้นไปบนใบอ่อน แม่จะรู้จักผมไหม?

แม่จะตะโกนเรียกว่า “ไอ้หนู อยู่ที่ไหนหว่า” ผมจะหัวเราะคนเดียว และซ่อนตัวเงียบ

ผมจะค่อย ๆ คลี่กลีบ¹³ แอบดูแม่ทำงาน

หลังจากอาบน้ำเสร็จ พร้อมด้วยเส้นผมมหาด ๆ สยายคลุมไหล่ แม่เดินลอดใต้เงาต้นจำปา ไปยังห้องเล็ก ๆ ที่ใช้สำหรับสวดมนต์ แม่จะได้กลิ่นดอกไม้ แต่ไม่รู้หรือว่ากลิ่นนั้นลอยไปจากตัวของผม

ครั้นกินอาหารกลางวันแล้ว แม่นั่งลงข้างหน้าต่าง อ่านมหากาพย์รามายณะ¹⁴ เงาต้นไม้ทอดคลุมเส้นผมและหน้าตัก ผมจะยื่นเงาเล็ก ๆ ของผมบังคัมภีร์ ตรงที่แม่กำลังอ่านอยู่

แต่แม่จะเฉลียวใจไหมว่า นั่นคือเงาของลูกชายตัวเล็ก ๆ เอง?

พอพลบค่ำ แม่เดินไปยังคอกวัว มือถือตะเกียง ทันใดนั้นผมจะโดดลงมาจากพื้น กลายเป็นลูกแม่อีกครั้ง ระบายให้เล่านิยายให้ฟัง

“หนูไปไหนมา เจ้าเด็กซุกซน?”

“จ้างให้ผมก็ไม่บอก”

นั่นคือประโยคที่แม่และผมจะได้ตอบกัน

¹³ ถึงวันที่ทำเชิงอรรถนี้ ข้าพเจ้ายังจำท่าทางและน้ำเสียงของศาสตราจารย์อโศก (ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) ได้ดี เมื่อปีการศึกษา 2511 ขณะบรรยายถึงตอนนี้ ท่านค่อย ๆ ถ่างนิ้วเหมือนจำปาคลี่กลีบ แล้วหัวเราะชอบใจในความซนของเด็ก รู้สึกเหมือนเหตุการณ์เพิ่งผ่านไปหยก ๆ แต่ความจริงนานถึง 15 ปีเข้าที่แล้ว

¹⁴ ความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อ “รามเกียรติ์” และคนอินเดียต่อ “รามายณะ” ต่างกันลิบโลก เราเห็นเป็นวรรณคดีเล่มหนึ่ง แต่พวกเขานับถือเป็นคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ อ่านและฟังเพื่อบุญกุศล เหมือนที่เราฟังเทศมหาชาติปีละครั้ง แต่คนที่เคร่งของเขาทำเป็นประจำวัน ที่พาราณสีเห็นคนชุมนุมฟังกันแน่นทุกคืน บนสนามหญ้าชาวเทวาลัยหลายแห่ง

16. อาณาจักรแห่งเทพนิยาย

หากผู้คนแอบรู้ว่าพระราชวังกษัตริย์ของผมอยู่ที่ไหน พระราชวังนั้นจะหายไปใ้อากาศ
ทันที

ฝ่าผนังก่อด้วยเงินสีขาววับ และหลังคาเป็นทองคำเรื่องโรจน์

พระราชินีประทับอยู่ในปราสาท ห้อมล้อมด้วยลานถึงเจ็ดช่วง พระนางสวมอัญมณี ซึ่งมี
ค่าเท่ากับสมบัติของเจ็ดอาณาจักรทีเดียว

ผมจะบอกให้ แม่ครับ, ค่อย ๆ นะ ว่าพระราชวังแห่งกษัตริย์ของผมอยู่ที่ไหน

ก็ตรงมุมของดาดฟ้า ที่เราตั้งกระถางต้นดูลสี¹⁵ นั้นอย่างไร

เจ้าหญิงบรรทมหลับอยู่บนฝั่งแสนไกลของทะเลทั้งเจ็ด ซึ่งไม่มีผู้ใดฝ่าข้ามไปถึง

ไม่มีใครในโลก นอกจากผม ที่สามารถค้นหาพระนางพบ

พระนางสวมวลัยที่กร ประดับไข่มุกที่กรรณ และเส้นเกศยาวสยายลงจรดพื้น

¹⁵ ดูลสี" คือ "กะเพรา" ชาวอินเดียถือว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ปลูกไว้บูชา ไม่ใช่ตัดไถ่หรือตัดเนื้ออย่างที่คุณ
ไทยทำกัน พวกเราเคยแอบเก็บดอกชี้เหล็กมาแกงกิน เพื่อนักศึกษากามว่าเก็บทำไม เราตอบว่าเก็บไป
บูชา เขามักแนะนำให้เก็บใบมะตูมแทนเพราะศักดิ์สิทธิ์ดี ที่นั่นดูเหมือนอะไร ๆ จะศักดิ์สิทธิ์ไปเสียหมด
คิดไปอีกที คนโง่ (ถ้าเราจะมองว่าเป็นอย่างนั้น) ที่มีความเกรงบาปก็ยิ่งประเสริฐกว่าคนฉลาดที่
หมดความละอาย โกงไถ่กระทั่งสิทธิของปวงชน

พระนางจะตื่นขึ้นเมื่อผมสัมผัสด้วยไม้เท้ากายสิทธิ์ และเพชรจะร่วงจากริมโอษฐ์ยาม
แย้มสรวล

ให้ผมกระซิบที่หูเถอะ แม่ครับ, พระนางประทับอยู่ตรงมุมของดาตฟ้า ที่เราตั้งกระถางต้น
ดูลสีไว้นั้นแหละ

เมื่อถึงเวลาที่แม่จะไปอาบน้ำที่แม่น้ำ ขึ้นไปบนดาตฟ้าก่อนนะ

ผมจะนั่งอยู่ตรงมุมที่เงาของกำแพงบรรจบกัน

ลูกแมวตัวเดียวเท่านั้นที่ผมยอมให้อยู่ด้วย เพราะมันรู้ว่าช่างตัดผมในนิยายอยู่ที่ไหน

ให้ผมกระซิบที่หูเถอะ แม่ครับ, ว่าช่างตัดผมในนิยายอยู่ที่ไหน

ก็ตรงมุมของดาตฟ้า ที่เราตั้งกระถางต้นดูลสีนั้นอย่างไร

17. แดนเนรเทศ

แม่ครับ แสงสีน้ไปจากท้องฟ้า ผมไม่รู้ว่าก็โมงแล้ว

ผมเล่นไม่สนุกเลย ดั่งนั้นจึงต้องมาหาแม่ วันนี้เป็นวันเสาร์ ตรงกับวันหยุดของเรา

ท้งงานไว้ก่อนเถอะ แม่ครับ นั่งลงข้างหน้าต่างนี้แหละ แล้วเล่าให้ผมฟังว่ทะเลทรายเดปานตาร้ในเทพนิยายอยู่ที่ไหน

เค้าฝันคร้ริมตลอดวัน

สายฟ้าแลบที่นำกลัว ขว่นท้องฟ้าด้วยเล็บคม

เมื่อก่อนเมฆส่งเสียงคำรนลั่นฟ้า ผมรักที่จะมีความกลัวในดวงใจ แล้วเกาะแม่แน่น

เมื่อฝนกระหน่ำลงบนใบไม้ไผ่เป็นช่วโมง ๆ บานหน้าต่างสีน้สะท้อนด้วยแรงลม แม่ครับ ผมชอบนั่งอยู่กับแม่ตามลำพังในห้อง และฟังแม่เล่าถึงทะเลทรายเดปานตาร้ในเทพนิยาย

มันอยู่ที่ไหนละ แม่ครับ บนฝั่งทะเลแห่งใด ที่เชิงผาแห่งไหน หรือในอาณาจักรของราชาองค์ใดกันแน?

ไม่มีค้สำหรับกำหนดนา ไม่มีทางเดินผ่านสำหรับคนในหมู่บ้านจะเดินกลับตอนเย็น หรือสำหรับค้หญิงหาฟืนในป่าใช้อาศัยไปขายยังตลาด แต่มีเพียงหยอมหญ้าเหลือง ๆ กลางทราย และต้นไม้ต้นเดียวที่นกเด้าเจ้าปัญญาค้หนึ่งสร้างรังอยู่ ในทะเลทรายเดปานตาร้

ในวันคร้ริมฝนอย่างนี้ ผมสามารถหลับตามองเห็นภาพของราชโอรส ควบม้าสีเทาโดดเดี่ยวผ่านทะเลทราย เพื่อค้หาเจ้าหญิงผู้กำลังถูกคุมขังอยู่ภายในวังของยักษ์ ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำที่ไม่มีค้คนรู้จัก

เมื่อฝนกระหน่ำที่ขอบฟ้าลึบ ๆ โนน และสายฟ้าฟาดลงมาดุจความปวดร้าวกะทันหัน ขณะที่เจ้าชายควบม้าผ่านทะเลทรายเดปานตาร้ พระองค์จะนึกถึงราชมารดาบ้างไหมหนอ? ราชมารดาผู้ระทมทุกข์ถูกพระราชาทอดทิ้ง ต้องกวาดโรงวัวพลางขับน้ำพระเนตรพลางนำเวทนา

ดูซี แม่ครับ ยังไม่ทันค้ก็แลดูมืดแล้ว ไม่มีคนเดินทางผ่านมาตามถนนในหมู่บ้านเลย

เด็กเลี้ยงแกะก็รีบกลับจากท้องทุ่ง ชาวนาาก็กลับไปนั่งเล่นบนเสื่ออยู่ภายในกระท่อม ผ้ามองกลุ่มเมฆทะมึน

แม่ครับ ผมทิ้งหนังสือไว้บนหิ้ง... อย่าเพิ่งสั่งให้ผมทำแบบฝึกหัดขณะนี้

เมื่อโตเท่าพ่อ ผมจะเรียนสิ่งซึ่งต้องเรียนให้จบหมด

แต่สำหรับวันนี้ แม่ครับ... เล่าให้ฟังหน่อยเถอะว่า ทะเลทรายเดปานดาร์ในเทพนิยายอยู่ที่ไหน

18. วันฝนตก

เมฆครึ้มรวมตัวกันอย่างรวดเร็วเหนือแนวป่าสีคล้ำ

ไอ้ลูกเอ๋ย อย่าออกไปข้างนอกนะ!

ต้นตาลซึ่งเรียงรายอยู่ริมสระ ฟาดพืดท้องฟ้าขมุกขมัวด้วยยอดของมัน อีกาปีกชุ่มจับอยู่บนกิ่งมะขามอย่างเชื่อง ๆ ฝั่งแม่น้ำด้านตะวันออกถูกปกคลุมด้วยบรรยากาศอันชื้นเซา

วัวซึ่งผูกไว้กับรั้วกำลังร้องเสียงขรม

ไอ้ลูกเอ๋ย จงคอยอยู่ที่นี้จนกว่าแม่จะเอามันเข้าคอกเสิร์ฟ

ชาวบ้านซุ่มนอญกลางนาซึ่งเจิ่งไปด้วยน้ำ เพื่อจับปลาที่พลัดมาจากบ่อ น้ำฝนในลำรางทันทางแคบ ๆ เหมือนเด็กหัวเราะรำมะนาดระวิงหนีแม่ ด้วยเจตนาจะแกล้งให้โกรธ

ฟิงนั่นสิ ใครกำลังตะโกนเรียกคนแจวเรือที่ทำข้าม

ไอ้ลูกเอ๋ย แสงสว่างเกือบสิ้นแล้ว เรือแพก็กลับกันหมด

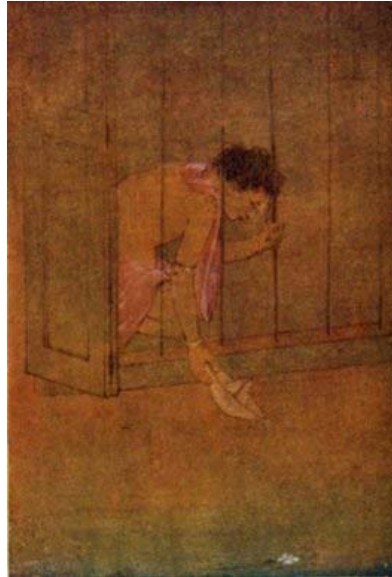
ฝนซึ่งเทลงมาอย่างหนักทำให้มืดเร็วกว่าปกติ น้ำในแม่น้ำส่งเสียงกึกก้อง และไหลเชี่ยวกราก พวกผู้หญิงรีบกลับจากแม่น้ำคงคาพร้อมด้วยภาชนะบรรจุน้ำ

ต้องเตรียมตะเกียงให้พร้อม

ไอ้ลูกเอ๋ย อย่าออกไปข้างนอกนะ !

ถนนสายตลาดเจียบเหงา และทางไปสู่แม่น้ำก็แสนจะสิ้น สายลมพัดอื้ออึงและกระเสือกกระสนอยู่ท่ามกลางกอไผ่ ประดู่สัตว์ป่าตื่นขลุกอยู่ในตาข่ายอย่างไรอย่างนั้นเทียว

19. เรือกระดาศ

วันแล้ววันเล่า ผมปล่อยเรือกระดาศให้ล่องไปตามลำธาร

ผมจารึกชื่อของตัวเอง และชื่อของหมู่บ้านไว้บนเรือเหล่านั้นด้วยอักษรสีดำขนาดเขื่อง
หวังว่าใครสักคนหนึ่ง ซึ่งอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินอันไกลโพ้น จะพบเรือและรู้ว่าผมคือผู้
ใด

ผมบรรทุกดอกกรรณิการ¹⁶ จากสวนไว้ในเรือลำน้อย ด้วยหวังว่าดอกไม้บานยามเช้า
เหล่านี้ จะถูกนำไปสู่ที่นั่นในยามรัตติกาลโดยปลอดภัย

เมื่อปล่อยเรือกระดาศแล้ว ผมแหงนหน้าขึ้นสู่ท้องฟ้า แลเห็นก้อนเมฆขนาดย่อม ๆ ชัก
ใบสีขาวสะอาดกลาดเกลื่อน

ไม่ว่าเพื่อนคนใดในท้องฟ้า ส่งมันลงมาแข่งกับเรือของผม !

ครั้งถึงเวลาค่ำ ผมซบหน้ากับแขน ผันว่าเรือกระดาศล่องไปเรื่อย ๆ ภายใต้ดวงดาวยาม
เที่ยงคืน

นิทราเทวี¹⁷ เป็นผู้โดยสาร พวกเธอบรรจุความฝันต่าง ๆ ไปเต็มหลายตะกร้าเที่ยวครับ

¹⁶ ต้นฉบับว่า SHIULI FLOWERS เป็นดอกไม้บานเวลาเช้า แต่ข้าพเจ้าจะไม่เดาว่า "ดอกบานเช้า" หรือ
เพื่อนเคยเรียก "ดอกกรรณิการ" ด้วยคำที่ใกล้เคียงกับ SHIULI ข้าพเจ้าจึงขอใช้คำนี้ไปก่อน

ต้นกรรณิการปลูกเป็นแนวสองข้างทางตลอดทางเข้าคณะปรัชญา ดอกสีขาวคล้ายมะลิ แต่ก้านสี
แสด ตอนเช้าจะร่วงเกลื่อนบนทางเดินโรยดินลูกรังสีน้ำตาลไหม้ แลดูไม่ผิดกับภาพในฝันทีเดียว

20. กะลาลี

เรือของมธุจวดเทียบอยู่ที่ท่าราชคุณษ์¹⁸

ไม่มีประโยชน์อันใดเลยที่จะบรรทุกแต่เพียงปอ แล้วจอดนิ่งอยู่นานเป็นเดือนเป็นปี

ถ้าเขาให้ผมยืมล่ก้อ จะบรรทุกฝ้ายลงสักร้อยตำแหน่ง ชักใบขึ้นห้า, หรือหก, หรือเจ็ดใบ

ผมจะไม่เสียเวลามุ่งไปสู่ตลาดกระจกกงก่งอยอย่างนั้นเด็ดขาด

แต่จะเล่นไปเจ็ดย่านสมุทร และแม่น้ำหังสิบสามสาย ณ นครแห่งเทพนิยาย

อ้อ, แม่ครับ อย่าแอบร้องไห้อยู่ในมุมห้องซี

ผมไม่ได้ถูกเนรเทศเข้าป่า แล้วกลับออกมาอีกครั้ง เมื่อเวลาผ่านไปตั้งสิบสี่ปีอย่างรามจันทร์¹⁹ หรือ

ผมจะแปลงตัวเป็นเจ้าของชายแห่งเทพนิยาย แล้วเอาของลงเรือตามใจชอบ

จะพาอาศุ²⁰ เพื่อนของผมไปด้วย เราจะตัดข้ามเจ็ดย่านสมุทรและแม่น้ำหังสิบสามสาย ณ นครแห่งเทพนิยายอย่างสนุกสนาน

เราจะชักใบตั้งแต่อรุณเริ่มสาดรังสี

เมื่อตอนน้ำขึ้นยามเที่ยงวัน ขณะที่แม่กำลังอาบน้ำในสระ เราจะเข้าสู่ฝั่งของกษัตริย์ต่างถิ่นกันแล้ว

¹⁷ THE FAIRIES OF SLEEP หมายถึง ความหลับ

¹⁸ "คุณษ์" คือ ท่าเรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ขาด"

¹⁹ รพีนิทรนาถเริ่มอ่าน "รามายณะ" ตั้งแต่อายุไม่กี่ขวบ เมื่อเขียนเกี่ยวกับเด็ก จึงให้เด็กเอาเนื้อเรื่องในมหาภารตนั้นมาเป็นข้อเปรียบเทียบ

²⁰ "อาศุ" แปลว่า "เร็ว, รวดไว" การเดินทางไปกลับจากเจ็ดย่านสมุทรในวันเดียว ต้องใช้ความเร็วสูง การให้ชื่อเช่นนี้นับว่ากลมกลืนกันดีมาก

เราจะผ่านทำตึรปุ่น และทึงทะเลทรายเตปานตารไว้เบืองหลัง

เมือกลับมาคงมึดค้ำแล้ว ผมจะเล่าให้แม่ฟังถึงทุกสิ่งทึได้ประสบ

ผมขอยืนยันว้่า จะตะลุยตลอดเจ็ดย่านสมุทร และแม่น้ำทึงสิบสามสาย ณ นครแห่งเทพ
นิยายให้จงได้

21. ฟังโน้น

ผมอยากเข้าไปฟังโน้นมานานแล้ว

ที่นั่น เรือถูกโยงไว้กับเสาไม้ไผ่เป็นแถวยาวเหยียด

ชวานาลงเรือข้ามแม่น้ำไปในตอนเช้า พร้อมด้วยคันไถบนบ่า เพื่อไถท้องทุ่งอันอยู่ไกล
ลิบลิ้ว

คนเลี้ยงวัวตอนฝูงวัวซึ่งร้องมอ ๆ ให้ข้ามไปยังทุ่งหญ้าชายฝั่ง

และจากที่นั่น พวกเขาพากันกลับมาในตอนเย็น ทิ้งให้หมาในส่งเสียงหอนอย่างโหย
หวน ท่ามกลางเกาะซึ่งเคลื่อนด้วยพวงหาม

แม่ครับ หากแม่ไม่ขัดข้อง โตขึ้นผมอยากเป็นคนแจวเรือประจำท่าเสียจริง ๆ

เขาเล่าลือกันว่า มีสระมหัศจรรย์อยู่เบื้องหลังตึ๊งสูงชันแห่งนั้น

เปิดป่าจะมาเป็นฝูงเมื่อฝนหยุดตก มันวางไข่ท่ามกลางดงอ้อกอแซม ที่ชื้นเสียดตลอด
แนวฝั่ง

นกปากซ่อมซึ่งมีหางสายสะบัด จะเหยียบรอยตีนเล็ก ๆ ลงไว้บนเลนอ่อนนุ่ม และสะอาด
สะอาด

พงหญ้าอันผ่องด้วยดอกขาวพิสุทธิ์ เอ่ยชวนแสงจันทร์ให้เลื่อนลงลอยไปบนระลอกของ
มันในยามโพล้เพล้

แม่ครับ หากแม่ไม่ขัดข้อง โตขึ้นผมอยากเป็นคนแจวเรือประจำท่าเสียจริง ๆ

ผมจะเข้าไปข้ามมาระหว่างฝั่งทั้งสอง เด็กๆ ในหมู่บ้านซึ่งกำลังอาบน้ำอยู่จะอัศจรรย์ใน
ตัวผม

เมื่อดวงอาทิตย์ลอยขึ้นถึงกลางท้องฟ้า เวลาเช้าอย่างเช้าเป็นเที่ยง ผมจะรีบกลับมาหาแม่ ตะโกนบอกว่า "แม่ครับ ผมหิวเหลือเกิน!"

เมื่อค่ำลง ขณะที่เงามืดทอดตัวอยู่ภายใต้ต้นไม้ ผมจะกลับมาท่ามกลางความขมุกขมัว ผมจะไม่จากแม่ไปทำงานในเมืองอย่างพ่อหรอก

แม่ครับ หากแม่ไม่ขัดข้อง โตขึ้นผมอยากเป็นคนแจวเรือประจำท่าเสียจริง ๆ

22. โรงเรียนดอกไม้

เมื่อเมฆพายุสิ้นคำรนในท้องฟ้า และสายฝนแห่งเดือนมิถุนายนหลังลงมา
ลมตะวันออกอันชุ่มชื้นเดินแถวเหนือผืนดินรกร้าง พร้อมกับบรรเลงเพลงขลุ่ยในระหว่าง
กอไผ่

ฝูงดอกไม้ปรากฏกายขึ้นกะทันหัน จากที่ใดก็ไม่ทราบ โลดเต้นไปบนทุ่งหญ้าอย่างร่า
เริง

แม่ครับ ผมคิดว่าดอกไม้คงไปโรงเรียนซึ่งอยู่ใต้พื้นดิน

ห้องเรียนของพวกเขาก็ปิดประตูหมด และถ้าแอบหลบออกมาเล่นก่อนเวลาเลิก ครูจะทำ
โทษให้ยืนตรงมุมห้อง

วันใดที่ฝนตกก็ถือว่าเป็นวันหยุด²¹

กิ่งไม้เสียดสีกันในป่า ใบไม้สะบัดพลิวกลางพายุ เมฆฝนปรปรือขนาดมหิมาของมัน ฝูง
เด็กดอกไม้วิ่งกรูออกมาในเครื่องแต่งกายสีชมพู สีเหลือง และสีขาว

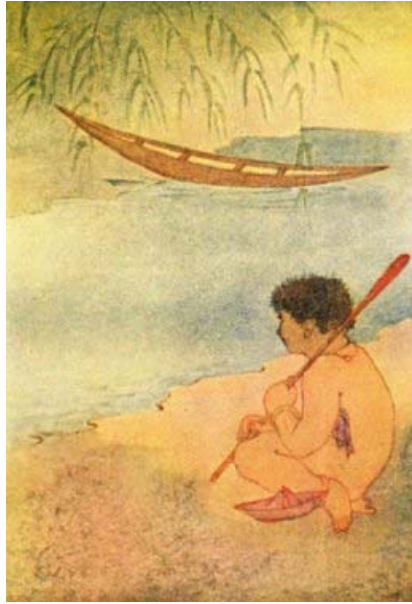
ทราบหรือเปล่า แม่ครับ บ้านของพวกเขาก็อยู่ในท้องฟ้า ตรงที่ดาวเคลื่อนกระจายนั้น
แหละ

แม่ไม่สังเกตหรือว่า พวกเขาเร่าร้อนที่จะไปให้ถึงที่นั่น? ไม่ทราบหรือว่า เหตุใดพวกเขา
จึงลุกลี้ลุกกันจริง?

แน่นอน ผมเดาได้สิว่าพวกเขายกมือเรียกใคร พวกเขา ก็มีแม่อย่างที่ตัวผมมีเช่นกัน

²¹ ธรรมเนียมของศาสนาดินิกตันเป็นเช่นนี้ เพราะสวนใหญ่เรียนกลางแจ้ง พอฝนตกนักเรียนแผนกปฐมวัน (ระดับประถมและมัธยม) จะตะโกนเป็นภาษาเบงกาลีว่า "ซูด-ติ" หมายถึง "ยุติ" แล้วการสอนก็หยุดลง หนึ่งวันตามเสียงเรียกกรองแต่โดยดี

23. นายวาณิช

ลองจินตนาการดู แม่ครับ ว่าแม่ต้องอยู่กับบ้าน ส่วนผมจะออกเดินทางไปสู่แดน
มหัศจรรย์

ลองจินตนาการดู ว่าเรือของผมบรรทุกสินค้าไว้เพียบแปะ พร้อมแล้วที่จะออกจากท่า
เอาละ คิดให้ดีนะแม่ ก่อนที่จะออกปากให้ผมนำสิ่งใดมาฝากตอนที่เดินทางกลับ
แม่ครับ อยากได้ทองคำกองเป็นภูเขาเลากาไหมล่ะ?

ณ แดนมหัศจรรย์แห่งนั้น ตรงชายฝั่งลำธารทอง และท้องทุ่งเต็มไปด้วยพืชผล ซึ่งล้วน
แล้วเป็นทองคำทั้งสิ้น

ได้ร่ำเงาแห่งการเดินในป่า ดอกจำปาทองร่วงหล่นกล่นเกลื่อนไปทั่ว

ผมจะเก็บมาฝากแม่สักร้อยกระบุงพันกระบุงทีเดียว

แม่ครับ อยากได้ไข่มุกขนาดเม็ดฝนแห่งฤดูใบไม้ร่วงไหมล่ะ?

ผมจะเล่นเรือข้ามไปยังชายฝั่งของเกาะไข่มุก

ที่นั่น ท่ามกลางแสงสว่างยามเช้า ไข่มุกจะกลอกกลิ้งอยู่บนกลีบดอกไม้กลางทุ่ง มันจะ
ตกลงสู่กอหญ้า และบ้างก็ถูกคลื่นซัดมาเต็มหาดทราย

พี่ชายจะได้มามีปีกสองตัว มันสามารถบินท่ามกลางกลุ่มเมฆ

สำหรับพ่อ ผมจะเอาปากกาพิเศษมามอบให้ มันสามารถเขียนเองโดยพ่อไม่รู้ตัว

สำหรับแม่นะครับ ผมจะเอาเพชรมาฝากหีบหนึ่ง ค่าของมันต้องเสมอด้วยอาณาจักรถึง
เจ็ดแห่งรวมกันนั้นทีเดียว

24. ความเห็นใจ

ถ้าผมเป็นเพียงลูกหมาตัวเล็ก ๆ ไม่ใช่ลูกแม่ละก้อ เมื่อผมพยายามจะกินอาหารจากจานแม่ครับ, แม่จะพูดใหม่ว่า

"ไม่เอานะ"

แม่จะไล่ผม และตวาดใหม่ว่า

"ไปให้พ้น ไอ้ลูกหมาชุกชน"

ไปซิครับ แม่ ผมไปเด็ด ๆ! จะไม่เดินเข้ามาหาเมื่อแม่เรียก จะไม่ยอมให้แม่เลี้ยงอีกเลย

ถ้าผมเป็นเพียงนกแก้วขนเขียวตัวเล็ก ๆ ไม่ใช่ลูกแม่ละก้อ แม่ครับ, แม่จะล่ามโซ่เพราะเกรงว่าผมจะบินหนีใหม่ แม่จะขี้ขี้วและด่าใหม่ว่า

"ไอ้นกเนรคุณ จิกโซ่ได้ทั้งวันทั้งคืน"

ไปซิครับ แม่, ผมจะไปจริง ๆ! จะบินเข้าป่า ไม่ยอมให้แม่กอดอีกแล้ว

25. อาชีพ

เมื่อเสียงระฆังบอกเวลาสี่โมงเช้า ผมเดินในซอยเพื่อไปโรงเรียน

ทุกวันพบพ่อค้าเร่ตะโกนว่า "กำไลจ๋า กำไลแก้ว!"

เขาไม่มีงานรีบร้อน ไม่มีหนทางซึ่งถูกบังคับให้เดิน ไม่มีสถานที่ซึ่งต้องไป และไม่มีเวลา
แน่นอนสำหรับการกลับบ้าน

ผมอยากเป็นพ่อค้าเร่บ้าง จะได้อยู่ตามถนนทั้งวัน ร้องตะโกนขาย "กำไลจ๋า กำไลแก้ว!"

พอบ่ายสี่โมง กลับจากโรงเรียน

มองผ่านประตูรั้วบ้านหลังนั้น เห็นคนทำสวนกำลังขุดดิน

เขาจะทำอะไรได้ตามใจชอบด้วยจอบและเสียม เสื้อผ้าเประอะเปื้อน ไม่มีใครเรียกไปทำ
ธุระเมื่อเขาตากแดดหรือตากฝน

ผมอยากเป็นคนทำสวนบ้าง จะได้ขุดดินโดยไม่มีใครคอยขวาง

ครั้นตกค่ำ แม่ก็ไล่ผมเข้านอน

มองผ่านหน้าต่างออกไป เห็นคนเฝ้ายามเดินกลับไปกลับมา

ชอยมีดและเปลี่งว ไฟข้างทางยื่นเด่นเหมือนยักษ์ ซึ่งมีดาสีแดงข้างเดียวบนหัวของมัน

คนเฝ้ายามเดินแกว่งโคลม โดยมีเงาเดินไปด้วยข้าง ๆ เขาไม่ต้องเข้านอนแม้แต่ครั้งเดียว

ผมอยากเป็นคนเฝ้ายามบ้าง จะได้เดินอยู่ในถนนตลอดคืน เพื่อไล่กวาดเงาตัวเองด้วย
โคลมไฟ

26. ผู้มีอาวุโส

แม่ครับ, ลูกสาวของแม่โงะมัด! แกเป็นเด็กแปลกเหลือเกิน!

ไม่รู้จักความแตกต่างระหว่างดวงไฟข้างถนนกับดวงดาว

เมื่อเราเล่นก้อนกรวด แกคิดว่ามันเป็นอาหารจริง ๆ และพยายามที่จะยัดใส่ปาก

เมื่อผมเปิดหนังสือ สั่งให้อ่าน ก. ข. ค. แกฉีกหนังสือออก ส่งเสียงชอบใจไม่ได้เรื่อง นี่แหละคือวิธีซึ่งลูกสาวของแม่เล่าเรียน

ผมสั่นหัวด้วยความโกรธ ตำนานว่าเป็นเด็กซุกซน แกกลับหัวเราะและคิดว่าขบขันเสียเต็มประดา

ใคร ๆ ก็รู้ว่าพ่อไม่อยู่ แต่ตอนที่เล่นกัน ผมแกล้งตะโกนว่า "พ่อครับ" แกทำหน้าตื่นเต้น และนึกว่าพ่ออยู่ใกล้ ๆ

ผมเล่นสอนหนังสือให้ลา²² ที่คนซักผ้าจูงมาบรรทุก เมื่อบอกน้องว่าผมเป็นครู แกกลับร้องเสียงหลงโดยปราศจากเหตุผล แล้วเรียกผมว่าพี่จ๋า

ลูกสาวของแม่อยากจับดวงจันทร์ แกน่าขันจะตายไป ร้องเรียก "คณศ" ว่า "คาณศ"²³

แม่ครับ, ลูกสาวของแม่โงะมัด! แกเป็นเด็กแปลกเหลือเกิน!

²² จากช่วงที่รพินทรนาถเขียน "จันทร์เสี้ยว" ถึงช่วงที่ข้าพเจ้าไปศึกษาห่างกันหลายสิบปี อินเดียก้าวหน้าไปมากทางด้านวิทยาการ แต่คนซักผ้าก็ยังใช้ลาบรรทุกเช่นเดิม นับว่าเป็นภาพที่น่าแปลกตาดีเหมือนกัน

²³ พระคณศ (หรือตามที่เราเขียนลงท้ายด้วย "รี") เป็นเทพมีเศียรเป็นหัวช้าง คือ ทรงกลมคล้ายดวงจันทร์ ชาวบ้านจึงเรียกดวงจันทร์ว่า "คณศ" และเด็กที่ยังพูดไม่ชัดจะออกเสียงว่า "คาณศ" ดังในบทนี้

27. ผู้ใหญ่ตัวเล็ก ๆ

ผมตัวเล็กเพราะยังเป็นเด็ก และจะโตขึ้นเมื่ออายุเท่าพ่อ

เมื่อครู่มาถึงและสั่งว่า "สายแล้วนะ หยิบกระดานชนวนกับหนังสือของเธอมา"

ผมจะตอบว่า "คุณครูไม่ทราบหรือครับ ว่าผมตัวโตเท่าพ่อแล้ว? ไม่ต้องเรียนหรอก"

ครูจะแปลกใจและกล่าวว่า "เธอจะเลิกเรียนก็ได้ หากเธอต้องการเช่นนั้น เพราะเป็นผู้ใหญ่แล้ว"

ผมจะแต่งตัว เดินไปเที่ยวงานออกร้านที่คนแน่น ๆ

ลุงจะกระหืดกระหอบเข้ามาและบังคับว่า "เดี๋ยวเถอะได้หลงกันบ้าง อ้ายหนู, ลุงจะจูงไปเอง"

ผมจะแย้ง "ไม่เห็นหรืออย่างไร ลุงครับ, ผมโตเท่าพ่อแล้วนา? ผมเที่ยวตามลำพังได้"

ลุงจะเห็นด้วย "ถูกแล้ว เจ้าไปไหนก็ได้ไปตามใจชอบ เพราะเป็นผู้ใหญ่แล้ว"

เมื่อแม่กลับจากอาบน้ำ ขณะที่ผมกำลังยื่นเงินให้พี่เลี้ยง เพราะรู้จักวิธีเปิดหีบด้วยลูกกุญแจของผมเอง

แม่จะถาม "ทำอะไรนี่ เจ้าเด็กซุกซน?"

ผมจะแย้ง "แม่ครับ ไม่ทราบดอกหรือว่าผมโตเท่าพ่อแล้ว ผมยอมให้เงินพี่เลี้ยงได้"

แม่จะปรารภกับตัวเอง "เขาให้เงินใครก็ได้ตามใจชอบ เพราะเป็นผู้ใหญ่แล้ว"

ระหว่างวันหยุดในเทศกาลบูชาเดือนตุลาคม เมื่อพ่อกลับมาบ้าน และคิดว่าผมยังเป็นเด็ก พ่อจะซื้อรองเท้ากับเสื้อผ้าใหม่ตัวเล็ก ๆ จากเมืองมาฝาก

ผมจะบอก "พ่อครับ เอาไปให้พี่²⁴ใส่เถอะ ผมตัวโตเท่าพ่อแล้ว"

พ่อจะคิดและยอมรับว่า "เขาซื้อเสื้อผ้าเองได้ตามใจชอบ เพราะเป็นผู้ใหญ่แล้ว"

²⁴ ดันฉบับใช้คำว่า "ตาตา" หรือ "ทาทา" หมายถึงพี่ชาย เมื่อเด็กในเรื่องนี้ไม่ยอมใช้เสื้อผ้าตัวเล็ก ๆ ก็ควรยกให้น้อง แต่กลับบอกว่าเอาไปให้พี่สวม แสดงว่าเมื่อเขาโตเท่าพ่อ ก็ต้องโตกว่าพี่เป็นธรรมดา

28. สิบสองนาฬิกา

แม่ครับ ผมจะพักการเรียนไว้ก่อนเถอะ ผมอ่านหนังสือมาตลอดเวลาเช้าแล้ว

แม่บอกว่าเพิ่งสิบสองนาฬิกา เออละ, สมมติว่าไม่เข้าไปกว่านี้ หั๋ง ๆ ที่ความจริงเป็นเวลาสิบสองนาฬิกา แต่ผมจะคิดว่าเป็นเวลาบ่ายแล้วไม่ได้หรือ?

ง่ายเหลือเกินสำหรับผมที่จะวาดภาพว่า ดวงตะวันได้ตกถึงชายทุ่งแล้วและยายแก้หาปลากำลังเก็บผักข้างสระไปกิน

ผมสามารถหลับตาและคิดฝันว่า เงากำลังเข้มข้นภายใต้ต้นไม้ และน้ำในสระเป็นสีดำแวววาว

ถ้าสิบสองนาฬิกาปรากฏได้ในตอนกลางคืน ก็ทำไมเล่าเวลากลางคืนจะปรากฏขึ้นบ้างไม่ได้ เมื่อเวลาสิบสองนาฬิกา?

29. นักประพันธ์

แม่บอกกับผมว่า พ่อเขียนหนังสือตั้งหลายเล่ม แต่พ่อเขียนอะไรบ้าง ผมไม่เข้าใจเลย

พ่ออ่านให้แม่ฟังตลอดเวลาเย็น แต่แม่รู้ไหมว่าพ่อพูดถึงอะไรบ้าง?

นิยายที่แม่เล่าให้ฟังสิครับ วิเศษแท้ ๆ! ผมสงสัยจริงว่าเหตุใดพ่อจึงเขียนอย่างนั้นไม่ได้?

พ่อไม่เคยฟังจากแม่ของพ่อ เกี่ยวกับยักษ์ เทพธิดา และเจ้าหญิงหรืออย่างไร?

หรือว่าพ่อลืมเรื่องเหล่านั้นหมดแล้ว?

แม่อุณอาหารให้ร้อน แต่พ่อเขียนหนังสือเพลินและลืมกิน

พ่อสนุกกับการแต่งหนังสือเสมอ

ถ้าผมเข้าไปเล่นในห้องของพ่อบ้าง แม่จะตามไปดว่า "เด็กอะไรซนนักเทียว!"

การตั้งหน้าตั้งตาเขียนจะสนุกอย่างไรหนอ?

เมื่อผมหยิบปากกาหรือดินสอของพ่อ เขียนลงบนสมุดอย่างที่พ่อทำ... ก ข ค ค ฆ ง จ ฉ ช ซ เหตุใดแม่จึงโมโหด้วยล่ะครับ?

แม่ไม่เคยปรึปากบ่นสักคำเมื่อพ่อเขียน

เมื่อพ่อทำกระดาษเสียเป็นกอง ๆ แม่ครับ ดูเหมือนแม่ไม่เคยเดือดร้อนสักนิด

แต่ถ้าผมเอามาพับเรือเล่นแผ่นเดียว แม่กลับเล่นงานว่า "ลูกเอ๊ย เจ้าชอบสร้างความเดือดร้อนเสียจริง"

แม่คิดอย่างไรบ้าง เมื่อพ่อทำลายกระดาษแผ่นแล้วแผ่นเล่าด้วยรอยดำ ๆ เประอะไรไปทั้งสองด้าน?

30. ไปรษณีย์โจด

ทำไมถึงนั่งเจียบอย่างนั้น บอกผมสิ แม่ครับ?

ฝนกำลังสาดเข้ามาทางหน้าต่าง ตัวของแม่เปียกไปหมด กระนั้นก็ยังไม่วงเวียน

แม่ได้ยินเสียงระฆังบอกเวลาบ่ายสี่โมงหรือเปล่า? พี่จะกลับจากโรงเรียนแล้ว

อะไรเกิดขึ้นครับ แม่ถึงมีอาการผัดไปอย่างนั้น?

วันนี้ได้รับจดหมายจากพ่อบ้างไหม?

ผมเห็นบุรุษไปรษณีย์แบกถุงจดหมาย สำหรับจ่ายแจกแก่คนแทบทุกคนในหมู่บ้าน

แต่เขาต้องเก็บจดหมายของพ่อไว้อ่านเองเป็นแน่ ผมเชื่อว่าบุรุษไปรษณีย์เป็นคนเลว

มาก

อย่าเป็นทุกข์เป็นร้อนเลย แม่ครับ

พรุ่งนี้จะมีตลาดนัดในหมู่บ้านถัดไป แม่บอกให้คนใช้ไปซื้อปากกาและกระดาษมา

ผมจะเขียนจดหมายของพ่อหลาย ๆ ฉบับ แม่จะไม่พบตัวผัดแม่สักแห่งเดียว

ผมจะเขียนจาก ก. ถึง ญ.

อ้าว, แม่ครับ แม่ยิ้มทำไมนี่?

แม่ไม่เชื่อมือผมว่าจะเขียนได้ดีเท่าพ่อ!

ผมจะดีเส้นบนกระดาษด้วยความประณีต และเขียนอักษรตัวโต ๆ อย่างสวยงาม

เมื่อเขียนจบ แม่คิดว่าผมโง่เหมือนพ่อหรือ ที่จะหย่อนลงในถุงของบุรุษไปรษณีย์โหดร้ายคนนั้น?

ผมจะถือมาส่งแม่ด้วยตัวเองโดยไม่ชักช้า และจะอ่านให้ฟังทีละฉบับ

ผมรู้ว่าบุรุษไปรษณีย์ไม่เอาจดหมายดี ๆ มาส่งแม่หรอก

31. เลือดนักสู้

แม่ครับ มาสมมุติว่าเรากำลังเดินทางไกลกันดีกว่า เรากำลังผ่านชนบทที่แปลกตา และ
เต็มไปด้วยภัยรอบด้าน

แม่ นั่งอยู่ในคานหาม ส่วนผมขี่ม้าสีแดงขนาบไปข้าง ๆ

ขณะนั้นเป็นเวลาโพล้เพล้ ดวงอาทิตย์กำลังจะลับหาย ทางน้ำโซราทิสซีซึ่งปรากฏอยู่
เบื้องหน้าแลดูขุ่นเป็นโคลน และพื้นแผ่นดินก็เปล่าเปลี่ยวกันดาร

แม่รู้สึกตื่นผวาและคิดว่า "ฉันรู้เลยว่าได้เดินทางมาถึงไหนแล้ว"

ผมจะปลอบว่า "ไม่ต้องตกใจครับแม่"

ท้องทุ่งเต็มไปด้วยหนามแหลมของพงหญ้า มีทางเดินขาด ๆ แควบ ๆ ตัดผ่าน

ไม่เห็นวัวควายสักตัวในท้องทุ่ง มันกลับเข้าคอกในหมู่บ้านหมดแล้ว

ทั้งแผ่นดินและท้องฟ้าขมขมัวมืดครึ้ม บอกไม่ได้ว่าเรากำลังเดินทางไปไหน

ทันใดนั้นแม่เรียกผม กระซิบถามว่า "แสงอะไรอมแวมอยู่ตรงชายฝั่งนั้น?"

ฉับพลันอำยมหาโจรแผดเสียงน่าสะพรึงกลัว แล้ววิ่งกรูตรงลงมายังเรา

แม่หมอบนั่งอยู่ในคานหาม สวดภาวนาพิมพ์

คนแบกคานหามตัวสั้นจังกะ ผ่นลงไปซุกในพงหนาม

ผมตะโกนสั่งแม่ว่า "อย่ากลัว แม่, ผมอยู่ที่นี่"

อ้ายเหล่าโจรคุมพลองยาวในมือ ผมเผ่าเป็นกระเชงเต็มตัว มันใกล้เข้ามาและใกล้เข้ามา

ผมหวาด "ระวังนะโว้ย อ้ายระยำ! อีกก้าวเดียวพวกมึงจะเป็นศพ"

มันกุก้องอีกครั้ง และดาหน้าเข้ามา

แม่ฉวยมือผมไว้แน่น ละล่ำละลักว่า "ลูกเอ๋ย จงเห็นแก่สวรรค์เกิด หนีมันไปเสีย"

ผมตอบว่า "แม่ คอยดูผมหนึ่ง ๆ"

ผมกระตุ้มมาให้โผนเข้าใส่ แล้วดากับโล่ก็กระทบกันฉาดฉาด

การต่อสู้ทวีความดุเดือดยิ่งขึ้น แม่ครับ มันอาจทำให้แม่รู้สึกหนาวสะท้านเมื่อมองออกมาจากคานหาม

พวกมันหลายคนเผ่นกระเจิง และอีกไม่รู้วาก็คนต่อก็คคนถูกสับเป็นท่อน ๆ

ผมรู้ชะตาแม่กำลังคิดว่า ครั้งนี้ลูกชายของแม่ต้องตายเด็ดขาด

แต่ผมควมมักกลับมาหาแม่ เลือดเปรอะตัวผมไปหมด และรายงานว่า "แม่ครับ การต่อสู้ยุติแล้ว"

แม่ออกจากคานหาม ตรงเข้าจูบผมแล้วกดประทับกับอก แม่รำพึงกับตัวเองว่า "ฉันไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี ถ้าไม่มีลูกชายช่วยปกป้องไว้"

เรื่องเหลวไหลไร้สาระเกิดขึ้นเป็นพันๆ ครั้ง วันแล้ววันเล่า แล้วเหตุการณ์เช่นนี้จะกลายเป็นจริงบ้างโดยบังเอิญไม่ได้หรือไหน?

มันอาจเป็นเหมือนเรื่องราวในหนังสือนิยาย

พี่ชายของผมอาจแย้งว่า "มันเป็นไปได้อย่างไร? ฉันคิดเสมอว่าเจ้าหนูมันแบบบางออกอย่างนั้น!"

ทุกคนในหมู่บ้านจะปรารถนาด้วยความแปลกใจว่า "นี่ไม่ใช่โชคดอกหรือ ที่เจ้าหนูเผชิญอยู่ข้างแม่ของเขา?"

32. ความสิ้นสุด

ถึงเวลาที่ผมจะจากไปแล้ว แม่ครับ ผมไปละ²⁵

ในความสลัวแห่งอรุณอันเปล่าเปลี่ยว เมื่อแม่เหยียดแขนเพื่อสัมผัสลูกในเตียง ผมจะร้องบอกว่า "ลูกไม่อยู่หรอก แม่ครับ ผมจะไปแล้ว"

ผมจะกลายเป็นกระแสมร่าเพย เพื่อสัมผัสกายแม่ และจะจำแลงเป็นคลื่นน้อย ๆ เมื่อแม่อาบน้ำ เพื่อจวบแล้วจวบอีก

ยามราตรีที่ลมแรง เมื่อหยาดฝนหยดลงบนใบไม้ แม่จะได้ยินเสียงกระซิบในเตียง และเสียงหัวเราะของผมก็ก้องพร้อมกับประกายฟ้าผ่าผ่านเข้าทางหน้าต่างห้องแม่

มาตรว่าแม่นอนลืมตา คิดถึงลูกกระทั่งดึกดื่น ผมจะร้องเพลงกล่อมมาจากกลุ่มดาวว่า "หลับเถิด แม่, หลับเสียเถิด"

พร้อมกับแสงเดือนผมจะย่องเข้ามาเยื้องถึงเตียง และนอนแผ่ลงบนทรงพระขณะแม่หลับสนิท

ผมจะแปลงเป็นความฝัน เล็ดลอดผ่านเข้าทางเปลือกตาซึ่งเผยอหน่อย ๆ ล่วงลึกลงสู่กันบึงแห่งความหลับของแม่ ครั้นเมื่อแม่ตื่นและเหลียวไปรอบๆ ด้วยอาการตกใจ ผมจะแผ่นเข้าแฝงความมืดเหมือนตัวหิ่งห้อย

ยามเทศกาลบูชา เด็กๆ แถวละแวกบ้านจะพากันมาเล่นรอบๆ บ้านเรา ผมจะสลายตัวแทรกผสมกับเสียงปี่ ดังแจ้วๆ กลางใจแม่ตลอดวัน

ป้าจะมาพร้อมกับของขวัญ และถามว่า "เจ้าหนูของเราอยู่ไหนล่ะน้อง?" แม่จะตอบแผ่วๆ ว่า "เขาอยู่ในแก้วตา ในร่างกาย และในวิญญาณของฉันทเอง"

²⁵ "ความพลัดพรากเป็นทุกข" นี้คือเสียงร่ำพันของผู้ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลแห่งธรรมชาติ แต่ถ้าไม่ยอมอ่อนข้อต่อมันเสียอย่างเดียว ความเปล่าเปลี่ยวก็ไร้ความหมาย และความตายก็ไร้อำนาจโดยสิ้นเชิง

33. เสียงเรียก

เธอจากไปในคืนอันมืดมิด²⁶ ขณะที่คนอื่น ๆ หลับสนิท

คืนนี้ก็มีมืดเช่นเดียวกัน ฉันเรียกเธอออกไปว่า "กลับมาเถอะ ลูกพ่อ, โลกกำลังหลับ ไม่มีใครรู้หรือหากหนูจะกลับมาเพียงชั่วคราว ขณะที่ดาวเพลีนมองดูดาวด้วยกันอยู่"

เธอจากไปขณะที่หมู่ไม้เพิ่งแตกช่อ และฤดูใบไม้ผลิเพิ่งเริ่มต้น

ขณะนี้ดอกไม้เหล่านั้นบานสะพรั่ง ฉันเรียกเธอออกไปว่า "กลับมาเถอะ ลูกพ่อ พวกเด็กๆ เก็บดอกไม้แล้วก็ไปรยเกลื่อนกลาด ไม่มีใครรู้หรือหากหนูจะหยิบดอกไม้เล็ก ๆ ไปสักดอกหนึ่ง"

ผู้ซึ่งเคยเล่นเมื่อก่อน เดี่ยวนี้ก็ยังคงเล่นอยู่ ชีวิตช่างเป็นสิ่งเหลือเฟืออะไรอย่างนั้น

ฉันฟังเสียงคยขรม และเรียกเธอออกไปว่า "กลับมาเถอะ ลูกพ่อ, ดวงใจของแม่เจ้าเต็มไปด้วยความรัก ไม่มีใครขัดข้องหรือหากหนูจะแอบมาจูบแม่สักครั้ง"

²⁶ ภริยาของรพิททรนาถถึงแก่กรรมได้เพียงหกเดือน เรณูกา ลูกสาวคนที่สองก็จากไป และอีกสี่ปีต่อมา สมิททรนาถ ลูกชายคนเล็กก็ตามไปอีกคน รพิททรนาถจึงรำร้องให้ผู้เป็นที่รักกลับมาพบบ้าง โดยหวังว่าคงจะไม่เป็นที่รำคาญของใคร

34. มะลิกอบแรก

อ้อ, มะลิเอ๋ย มะลิชาวฟอง!

ดูเหมือนฉันยังจำได้ดี ถึงวันแรกที่กอบมะลิไว้เต็มฝ่ามือ มะลิซึ่งบริสุทธิ์

ฉันรักแสงตะวัน ท้องฟ้า และผืนแผ่นดินเขียวขจี

ฉันได้ยินเสียงกระซิบของแม่น้ำ แว่วผ่านความมืดยามเที่ยงคืน

ตะวันตกดินแห่งฤดูใบไม้ร่วง ปรากฏให้เห็นตรงทางโค้งท่ามกลางแผ่นดินรกร้าง เสมือน
เจ้าสาวผู้เผยผ้าคลุมหน้าออกต้อนรับคนรัก

กระนั้นก็ตาม ความรำลึกของฉันยังสดชื่นอยู่กับมะลิกอบแรก ในฝ่ามือเมื่อตัวเองยังเยาว์

คืนวันบันเทิงผ่านเข้ามาในชีวิต และฉันเคยหัวเราะดัง ๆ กับนักแสดงยามราตรีแห่งเทศ
กาล

ตอนเช้าชมกษมัวเมื่อฝนตก ฉันเคยขับเพลงกระท่อนกระแท่นแก้รำคาญ

ตกค่าเคยสวมมาลัยดอกพิกุล ซึ่งร้อยด้วยหัตถ์แห่งความรักอันลึกซึ้ง

กระนั้นก็ตาม ดวงใจยังไหวสะท้านกับความหวานแห่งห้วงรำลึกถึงมะลิกอบแรกในฝ่ามือ
เมื่อตัวเองยังเยาว์

35. ไทร้อย

โธ่, ไทร้อยซึ่งมียอดพะรุงพะรัง ยืนอยู่บนขอบสระ จำเด็กคนหนึ่งได้ไหม เด็กที่เหมือนฝูงนกอาศัยทำรังตามกิ่งก้านของเจ้า แล้วก็พากันจากไปหมด?

จำไม่ได้หรือว่า เขาเคยนั่งอยู่ที่ข้างหน้าต่าง พิศวงถึงรากอันสลัซซิบซอนของเจ้า ซึ่งซ่อนไขลงสู่ใต้พื้นดิน?

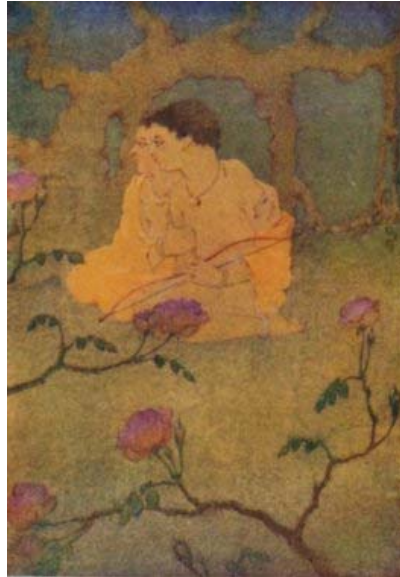
พวกผู้หญิงนำภาชนะมาตักน้ำในสระ เงามีดำขนาดมหิมาของเจ้าทอดลงเหนือผิวน้ำ และบิดเร่าๆ ประดุจความลับที่ต่อสู้อเพื่อจะตื่นขึ้น

แสงแดดเรียงเล่นบนระลอก คล้ายกระสวยอันเล็ก ๆ ที่สอดผสานทอดฝ้ายกลายทอง

เปิดสองตัวว่ายเวียนอยู่เหนือเงาของมันเอง แถว ๆ ขอบสระซึ่งปรกด้วยอ้อและแขม เด็กคนนั้นจะนั่งเงียบและครุ่นคิด

เขาใฝ่ฝันที่จะเป็นสายลม และพัดผ่านกิ่งก้านเสียงกรียวกราวของเจ้า อยากรเป็นเงาซึ่งขยายออกไปเหนือน้ำตามตะวันคล้อย เป็นนกจับอยู่บนกิ่งสูงสุด และลอยล่องเหมือนเปิดในระหว่างอ้อแขมและเงาครีมี

36. ประสาทพร

จงประสาทพรแต่ดวงใจน้อย ๆ แต่ดวงวิญญาณอันใสสะอาดนี้ด้วย เนื่องแต่เหตุที่ว่าเขา
ได้น้อมเอาจุมพิตแห่งสวรรค์ มากำนัลแก้ผืนพิภพของเรา

เขารักแสงแดด และใบหน้าของผู้เป็นแม่

เขาไม่รังเกียจผงธุลี ไม่ยินดีต่อการขุดค้นหาทอง

จงโอบเขาแนบกับอกท่าน แล้วเอ่ยพจน์ประสาทพรให้ด้วย

เขาได้เดินทางมาสู่แผ่นดินร้อยแพร่งนี้แล้ว

ฉันไม่รู้ว่าเขาจะจงเลือกท่านอย่างไรจากฝูงชนล้นหล้า เขาเดินมาถึงประตู ตรงเข้าจับ
มือ แล้วถามเส้นทางที่จะสัญจรต่อไป

เขาจะติดตามท่าน หัวเราะพลางคยพลาง และไม่พะวงสงสัยสิ่งใดเลย

โปรดรักษาความเชื่อถือของเขาให้ดี จงนำทางและประสาทพรให้เขาด้วย

วางมือลงบนศีรษะของเขาสิ และจงอธิษฐานว่าแม้คลื่นใต้น้ำจะแรง แต่ขอให้กระแสนม
เบื่องบนพัดพาใบเรือของเขา แล่นเข้าสู่เวียงวังอันสงบ

อย่าลืมเขาเสียในยามที่ท่านรีบร้อน ปล่อยให้เขาผ่านเข้ามาในดวงใจ และประสาทพรให้
เขาด้วย

37. ของขวัญ

พ่อจะมอบของขวัญให้สิ่งหนึ่ง ลูกเอ๋ย เพราะเรากำลังล่องลอยอยู่ในกระแสน้ำแห่งโลก

ชีวิตเราจะแยกจากกัน และความรักก็จะถูกลืม

แต่พ่อไม่โง่เขลาถึงกับหลงคิดว่า สามารถซื้อดวงใจลูกได้ด้วยของขวัญดอกนะ

ชีวิตลูกยังเยาว์ หนทางซึ่งต้องดำเนินต่อไปนั้นยาวนาน ลูกดื่มความรักที่เรานำมาให้รวดเดียว แล้วหันหลังกลับ วิ่งผละจากเราไปโดยพลัน

ลูกมีเรื่องจะเล่นและเพื่อนฝูงอีกมากมาย มันจะเป็นอะไรก็เหวหากลูกไม่มีเวลา หรือความคิดสำหรับเรา!

แน่นอน, เรามีเวลาเหลือเฟือในยามชรา ที่จะนั่งทบทวนวันซึ่งผ่านมา และที่จะถอนอมสิ่งซึ่งหลุดจากมือไปแล้ว ให้คงอยู่เฉพาะภายในดวงใจ

สายน้ำไหลพลั่งไปกับเสียงเพลง โคมปะทะเครื่องกีดขวางนานา แต่เขายังคงอยู่ ณ ที่เดิม และจดจำรำลึกถึงสายน้ำด้วยความรักตลอดไป

38. เพลงของพ่อ

เพลงบทนี้ของพ่อจะกังวานรอบ ๆ ตัวเจ้า ลูกเอ๋ย คล้ายกับอ้อมแขนแห่งความรัก

เพลงบทนี้ของพ่อจะสัมผัสหน้าผากเจ้า เสมอด้วยจุมพิตแห่งพรชัย

เมื่อเจ้าอยู่ตามลำพัง มันจะเคียงข้างและกระซิบกระซาบริมหู แต่เมื่อเจ้าอยู่ในกลุ่มคน มันจะเฝ้าอยู่เพียงห่างๆ

เพลงของพ่อจะเป็นเสมือนปีกทั้งสองแห่งความฝันของเจ้า จะนำดวงใจของเจ้าล่องลี้วไปสู่นแดนซึ่งไม่มีผู้ใดรู้จัก

มันจะเป็นเสมือนดาวแสนช่อเหนือศีรษะ เมื่อรัตติกาลแผ่คลุมมรรคาของเจ้า

เพลงของพ่อจะสถิตในเนตรเจ้า และนำญาณทรรศนะของเจ้าเจาะเข้าสู่แกนกลางแห่งสรรพสิ่ง

และเมื่อเสียงของพ่อแผ่วหายในมรณะ เพลงของพ่อจะเจรจาในหัวใจที่มีเลือดเนื้อของเจ้าตลอดไป

39. เยาวเทพ

พวกเขาเอ็ดอึ้งและฟาดฟันกันโกลาหล เต็มไปด้วยความสงสัยและสิ้นหวัง วิวาทกันโดยไม่ว่างเว้น

ขอให้ชีวิตของเจ้าจงปรากฏประหนึ่งเปลวประทีปเกิด อ้ายหนูเอ๋ย อย่าวูบวาบหวั่นไหว จงบริสุทธิ์ และน้อมนำพวกเขาไปสู่ความสงบระงับ

พวกเขาทั้งโลกทั้งรัชยา ถ้อยคำเสาก็เสมือนกับมีดกระหายเลือด ซึ่งซ่อนไว้อย่างมิดชิด

ออกไปยืนท่ามกลางหัวใจทมิฬของพวกเขา อ้ายหนู จงทอดสายตาชื่อ ๆ ไปยังพวกเขา เจกเช่นความสงบยามสายัณห์ ให้ภัยต่อความวุ่นวายแห่งทิวา

เยี่ยมหน้าให้เขายล อ้ายหนูเอ๋ย เพื่อว่าพวกเขาจะได้ชิมทราบในความหมายแห่งสรรพสิ่ง จงทำตัวให้พวกเขารัก เพื่อว่าพวกเขาจะได้รู้จักใครซึ่งกันและกันบ้าง

มาสิ มาสถิตในทรงแห่งความไม่รู้สิ้น อ้ายหนูเอ๋ย จงแยมและเผยอดวงใจ เช่นผกา ขยายกลีบเมื่อดวงตะวันขึ้น และจงค้อมศีรษะเมื่อดวงตะวันตก เพื่อสดดีกาลเวลาซึ่งล่วงไป

40. การต่อรองครั้งสุดท้าย

"เชษฐเจ้า เชษฐมาจ้างฉันทำงาน" ฉันร้องตะโกน ขณะเดินไปตามทางซึ่งปูลาดด้วยแผ่นหินในเวลาเช้า

ราชาเสด็จมาในราชรถ พร้อมด้วยพระแสงดาบในอุ้งหัตถ์

พระองค์จับมือฉัน ตรัสว่า "ข้าจะจ้างเจ้าด้วยเดชานภาพของข้า"

แต่เดชานภาพนั้นเป็นสิ่งไร้ค่า และพระองค์ก็เคลื่อนราชรถจากไป

ท่ามกลางความร้อนระอุยามเที่ยง บ้านเรือนซึ่งเรียงรายอยู่ทั่วไปต่างปิดประตูเงียบ

ฉันเตร่ไปตามซอยคดโค้ง

ชายชราคนหนึ่งออกมาจากบ้านพร้อมด้วยถุงทอง

เขาคิดแล้วพูดว่า "ฉันจะจ้างแกด้วยเงิน"

เขาหยั่งน้ำหนักเหรียญที่ละอัน แต่ฉันเดินผ่านไปมาเสีย

ใกล้ค่ำ พุ่มรั้วของสวนมีดอกไม้ไม้แทรกอยู่พราว

สาวสวยคนหนึ่งออกมาและพูดว่า "ฉันจะจ้างคุณด้วยรอยยิ้ม"

ยิ้มของเธอเจื่อนและจางลงเป็นหยาดน้ำตา แล้วเธอกลับเข้าไปตามลำพังในความมืด

ดวงตะวันส่องแสงจ้าบนพื้นทราย และเกลียวคลื่นก็โหมกระหน่ำ

เด็กคนหนึ่งกำลังเล่นสนุกกับเปลือกหอย

เขาเงยหน้าขึ้นและดูเหมือนรู้จักฉันด้วย เขาพูดว่า "ผมจะจ้างเปล่าๆ"

การต่อรองอันเกิดจากการเล่นสนุกของเด็ก ได้ปลดปล่อยฉันให้เป็นคนอิสระ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ภาคผนวก

รพินทรนาถ ฐากูร

กวีผู้ตั้งตะวันตกและตะวันออกมาพบกัน

๑. การตรวจที่ฝรั่งแลเห็น

มองด้วยสายตาของชาวตะวันตก เรื่องราวทั้งหลายอันเกี่ยวกับประเทศอินเดียล้วนพิลึกพิลั่นไปหมด เริ่มตั้งแต่ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช กษัตริย์หนุ่มชาวกรีก ครั่งยังอยู่ในวัยศึกษาเคยอ่านหนังสือพรรณนาถึงความตื่นตาตื่นใจแห่งภูมิภาคแถบเอเชีย เมื่อขึ้นครองราชย์และปราบปรามหัวเมืองใกล้เคียงแล้ว ได้กรีธาทัพข้ามมายังเปอร์เซีย และล่องเข้าประชิดชายแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย คือ แถบลุ่มแม่น้ำสินธุ แต่ถูกด่านทานไว้เพียงนั้นจึงต้องถอยกลับ ก่อนที่จะบรรลุเป้าหมายซึ่งกำหนดไว้

นั่นเป็นเหตุการณ์ในศตวรรษที่สี่ก่อนคริสตกาล หากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ไม่ถูกวางยาพิษเสียก่อน และหวนกลับมากรณอินเดียอีกครั้ง เราคงได้อ่านเอกสารโลดโผนเอาการทีเดียว เพียงแต่เผชิญหน้ากันไม่กี่วันยังมีเรื่องเหลือเชื่อตั้งหลายหน้ากระดาษ

อาเรียน นักประวัติศาสตร์กรีกจดบันทึกไว้ละเอียดลออ ซึ่งข้อความบางตอนบรรยายว่า

....กษัตริย์อินเดียประทับในวาทองคำ โดยรอบหลังคามีพวงไข่มุกย่อยระย้ากระทบกันเสียงกราว ๆ เบื้องหลังติดตามด้วยทหารรักษาพระองค์ บางคนแบกกิ้งไม้มาด้วย บนกึ่งก้านเหล่านั้นนกเกาะอยู่เป็นฝูง มันถูกฝึกให้ร้องเพลงผิวปากอย่างคล่องแคล่ว

....พระราชวังเปิดโล่งตลอดเพื่อรับผู้เข้าเฝ้าทั้งปวง แม้ขณะที่กษัตริย์ตกแต่งเกศาและฉลององค์ ทรงเครื่อง การรับทูลานูทและวินิจฉัยคดีความก็กระทำในเวลาเดียวกันนั่นเอง เมื่อเสร็จเรื่องราวแล้วชาวพนักงานจะถอดฉลองพระบาทออก และนวดพื้นด้วยน้ำมันหอมชนิดพิเศษสุด

พลูตาเกิร์ด ก็บันทึกเสริมแต่งอีกสำนวนหนึ่งในหนังสือเรื่อง "ชีวิตของอเล็กซานเดอร์" (LIFE OF ALEXANDER) เล่าถึงตอนที่น่าสลดใจไว้ว่า

...**กษัตริย์พอร์ส**²⁷ มีวรกายสูงถึงหกฟุต ประทับข้างทรงขนาดมหึมา ข้างเชือกนี้ภักดีต่อเจ้าชีวิตอย่างสุดซึ้ง มันด้านศัตรูสุดแรงเกิด และขับเคี่ยวเต็มกำลัง เมื่อสัตว์แสนฉลาดสังเกตเห็นว่าพระองค์เป็นลม

²⁷ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กษัตริย์อินเดียที่เผชิญหน้ากับพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ คือ จันทรคุปต์ แห่งราชวงศ์เมาริยา (หมายถึง ราชวงศ์คุปป์)

เพราะเสียโลหิต เกรงจะพลัดลงจากหลัง มันจะค่อย ๆ ค่อมกายลงสู่พื้น จากนั้นประจงถอนลูกธนูด้วยวง
ของมันเอง

เวลาล่วงมาอีกเกือบสองพันปี นักผจญภัยชาวอิตาลีชื่อ มาร์โค โปโล ได้เดินทางเข้ามาด้วยข้อ
ราชการของ พระเจ้ากุบไลخان แล้วเขียนหนังสือเรื่อง "ลักษณะของโลก" (DESCRIPTION OF THE
WORLD) ออกเผยแพร่ เขาเล่าว่าได้เดินทางมาประเทศอินเดียสองครั้ง คือในปี พ.ศ. ๑๘๑๓ และ ๑๘๓๖
โดยลงเรือจากเกาะลังกาข้ามมาขึ้นฝั่งอินเดียตอนใต้

ฝรั่งคนไหนก็คนนั้น เรื่องไม่แทรกกระสายเป็นไม่มี แล้วพวกเขา ก็พลอยเชื่อหรือแกล้งเชื่อว่าจริง
เสียด้วย ลองอ่านดูเถิด

... ในเมืองมาบารมีไม่มีช่างตัดเสื้อผ้า เพราะผู้คนไม่สวมเสื้อผ้ากันเลย นอกจากใช้เศษผ้าผืนเล็ก ๆ
ปิดกันเปลือยไว้เท่านั้น ทั้งนี้เพราะอากาศไม่ร้อนไม่หนาวตลอดปี พระราชาทรงฉลองผ้าเตี่ยวผืนหนึ่ง และ
ผ้าเตี่ยวหรือภูษาเตี่ยวผืนนี้วิจิตรอย่างพรรณนาไม่ถูก ประดับด้วยอัญมณีสูงค่าหลากหลายชนิด ได้แก่
ทับทิม นิลสีคราม มรกต และแก้วอื่น ๆ ซึ่งล้วนแต่ดูบวบสว่างไสว

.... พระราชาทรงมีมหาดเล็กใกล้ชิดคณะหนึ่ง มหาดเล็กเหล่านี้ได้รับเกียรติสูงซึ่งมาร่วมขบวนไป
ได้ทุกแห่งหน มีอำนาจบริหารงานกว้างขวาง แต่เมื่อพระราชาเสด็จสวรรคต พวกมหาดเล็กต้องกระโดด
เข้ากองไฟ เพื่อโดยเสด็จไปยังภพอื่น ไม่ทอดทิ้งให้พระองค์ทรงเหงาในระหว่างทางท่ามกลางพากฟ้า
เปลี่ยว

... ชาวเมืองมาบารมีเชื่อถือโชคลางอย่างจริงจัง คนที่เดินไปตามทางเมื่อได้ยินคนอื่นจามเขาจะนั่ง
ลงทันที ไม่ยอมเดินต่อไปแม้ก้าวเดียว นั่งคอยอยู่ตรงนั้นกระทั่งได้ยินเสียงจามของอีกคนหนึ่ง ครั้นนี้จะ
ผลุนผลันรีบลุกขึ้นเดินต่อ ถ้าเกิดไม่มีใครผ่านมาจามเป็นครั้งที่สอง ตกเย็นเขาจะลุกขึ้นแล้วเดินกลับบ้าน
เรื่องธุระเอาไว้คิดวันต่อไป

... โยคีเฒ่ามุลโคจนเป็นผง แล้วลูบไล้หัวตัวด้วยศรัทธาปสาทะอันสูง เมื่อเดินไปตามหนทาง หาก
ใครแสดงความเคารพ ท่านจะอวยพรด้วยการใช้ผงขี้วัวเจิมหน้าให้ โยคีไม่ใช้ภาชนะใส่อาหาร แต่ใช้ใบไม้
แทน เป็นใบไม้แห่งขนาดใหญ่ ที่ไม่ใช่ใบไม้สดเพราะของสดของเขียวมีวิญญูณ การเด็ดใบไม้สดจึงเป็น
บาปที่พึงละเว้น

.... ต่อคำถามที่ว่า เหตุใดโยคีไม่ห่มห่อร่างกาย? และไม่รู้สึกระดากอายบ้างเลยหรือ? โยคีตอบ
ว่า "ข้าเปลือยกายเพราะข้าไม่ปรารถนาอันใดในโลก แม้เพียงผ้าผืนหนึ่งก็ไม่เคยคิดอยากได้ คนเราเกิดมา
ตัวเปล่า ไม่มีผ้าพันกายออกมา ใบหน้า, แขน, และขา เป็นอวัยวะที่ไม่ต้องซ่อนเร้น ก็แล้วเรื่องอะไรถึงต้อง
วุ่นวายปกปิดอวัยวะระจ้อยร่อยส่วนอื่น คนที่รู้สึกอายนั่น เขาใช้เจ้าสิ่งนั้นในทางผิด ๆ ตัวข้าไม่เคย
ประกอบลามกกรรมใด ๆ เลย"

... เมื่อถึงคราวถ่ายทุกข์หนัก โยคีเดินไปชายหาด ขุดหลุมลึกพอประมาณ ถ่ายเรียบร้อยแล้วใช้ไม้
เท้าเขี่ยทรายกลบจนมิด ท่านอธิบายว่า "ถ้าไม่กลบทรายไว้จะเกิดหนอน ที่นี้พอแสงแดดเผาากแห้ง

หนอนจะขาดอาหารและตายไป ตัวเราผู้ให้กำเนิดแก่มัน ต้องรับผิดชอบเรื่องชีวิตของมันด้วย การกลบ
ทรายจึงเหมือนตัดไฟแต่หัวลม ไม่ต้องนอนสะดุ้งว่าบาปกรรมจะวิ่งไล่หลัง"

มาร์โค โปโล หมายถึงว่า วิสัยทัศน์ศรัทธาของชาวชมพูทวีปยังมีอีกมากนัก แต่จำต้องพักการเล่า
ไว้ก่อน เพราะไม่แน่ใจว่าจะมีคนเชื่อสักเท่าใด เมื่อใกล้จะถึงแก่กรรมในเมืองเวนิส เขาสารภาพกับ
บาทหลวงผู้มาทำพิธีล้างบาป ด้วยท่วงทำนองของบุรุษซึ่งมีอุปนิสัยถ่อมตนว่า

*"หลวงพ่อกับ กรรมชั่วในชีวิตของผม ไม่ใช่การพูดเกินความจริงหรอก ผมสำนึกตัวว่าผิด เพราะ
เรื่องทั้งหมดที่เล่ามานั้น มีจำนวนไม่ถึงครึ่งหนึ่งของที่พบเห็นในชีวิต ผมย่อหย่อนต่อหน้าที่จริงๆ"*

ถ้าเขาเขียนให้หมดสิ้นกระบวนการความ ตามที่อวดอ้างว่าพบเห็นมา โฉมหน้าของอินเดียจะหมองลง
อีกเพียงใดก็เหลือเดา การพูดและเขียนอาจก่อให้เกิดผลร้ายได้ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

"อภุตวาที นิริย อเปติ"

"ผู้กล่าวคำเท็จย่อมเข้าถึงนรก"

บริษัทอังกฤษ (THE BRITISH COMPANY) เข้าควบคุมประเทศอินเดียไว้ได้โดยเด็ดขาดตั้ง
แต่ปี พ.ศ. 2400 นับจากนั้นเป็นต้นมา ชาวอังกฤษรู้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียมากขึ้น แต่แทนที่
จะแก้ไขความเข้าใจผิด ๆ ให้ตรงตามข้อเท็จจริง กลับแต่งแต้มสีสันให้จุดจาดอย่างสนุกมือ เช่น มิส เรย์
อาเซอร์ ส่งบทความเกี่ยวกับมหาราชแห่งแคว้นไฮเดอราบาด ไปลงพิมพ์ในนิตยสาร Titbits ว่า

.... มหาราชสุขุมหรือมวนด้วยธนบัตรใบละ 100 รูปี (ราว 7 ปอนด์) และสุขจัดชนิดมวนต่อมวนเสีย
ด้วย ท่านใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยว ประทับอยู่ในห้องเดิมซึ่งอยู่มาตั้งแต่ต้นศตวรรษ หน้าต่างปิดตายทั้งสาม
บานตลอดเวลา ฝาผนังมีไยแมงมุมระโยงระยาง ฝุ่นละอองจับเปรอะทุกแห่ง กันนุหรือหลายร้อยก้นเกลื่อน
กระจาย

.... จลองพระองค์ซึ่งไม่ค่อยได้สวม และไม่เคยซัก แขนงห้อยกับหัวตะปู้ มหาราชบรรทมบนพระ
แท่นลวดสลิง คลุมด้วยผ้าลินินเต็มด้วยรอยต่างดวง หอน้ำที่อยู่ติดกับห้องบรรทมก็ล้นกัญแจไว้ เพราะ
ตั้งสองเดือนกว่าจะสร้งน้ำครั้งหนึ่ง

กลุ่มบุคคลซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สร้างคุณประโยชน์ใหญ่หลวงให้แก่ประชาชนชาวอินเดียคือ
คณะนักสอนศาสนา เปรมจันท์ ผู้วางแนวนโยบายอินเดียได้กล่าวสดุดีไว้ในเรื่องสั้นชื่อ "ที่เรียกว่าอุดมคติ"
(THE LONE VOICE) ว่า

"ข้าพเจ้าไม่ถึงกับขอร้องให้ท่านสมรสกับจัณทาล หรือเชื้อเชิญเขามาร่วมรับประทานอาหารด้วย
แต่มันเป็นการขอร้องที่มากเกินไปหรือ สำหรับให้ปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงมนุษย์? ขอให้ดูตัวอย่างนักสอนศาสนา
ชาวคริสเตียน พวกเขาสละความสุขความสบายทุกประการ ออกจากบ้านเกิดเมืองนอนมาคนละหลาย ๆ ปี
ลืมนความรักของเพื่อนฝูงและญาติมิตร เพื่ออุทิศตนให้แก่การรับใช้ เมื่อแลเห็นแม่ชีสาว ๆ ผู้มีรูปร่างงดงาม

สวยสง่า และบอบบาง ประคองเด็กตัวดำปี๋ซึ่งเต็มไปด้วยแผลเน่าเปื่อย ข้าพเจ้ารู้สึกแทบจะกัมศีระชะงัดต่อหน้าเธอ"

ศูนย์กลางของคริสเตียนอยู่ที่บอมเบย์และมัทราส แต่ชาวเบงกอลก็เข้ารีตไปไม่น้อย ทั้งนี้เป็นเพราะความอดสาหัสของหมอสอนศาสนาอย่าง วิลเลียม คารีย์ และ อเล็กซานเดอร์ ดัฟฟ์ กิจกรรมของผู้เผยแพร่ไม่เพียงเฉพาะแต่การเปลี่ยนศาสนาเพียงอย่างเดียว หากยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาและวงวรรณกรรมอย่างกว้างขวางอีกด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๓๔๔ วิลเลียม คารีย์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์ภาษาเบงกาลี เพื่อฝึกชาวพื้นเมืองเข้าเป็นพนักงานของบริษัทอังกฤษ คารีย์ปฏิบัติหน้าที่ของเขาอย่างถวายชีวิตทีเดียว เขาผลิตตำราไวยากรณ์กับพจนานุกรมเบงกาลีซึ่งบรรจุคำถึง ๘๐,๐๐๐ คำออกเผยแพร่

เพื่อนร่วมงานของคารีย์อีกสองคน คือ มาร์ชแมน และ วอร์ด ก่อตั้งโรงงานกระดาษและโรงพิมพ์ขึ้นที่ตำบลเสรามปุระ แปลคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาถิ่นของอินเดียถึง ๒๖ ภาษา รวมทั้งภาษาเบงกาลี, มาราลี, และทมิฬ ผลพลอยได้จากงานด้านนี้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านร้อยแก้วของอินเดียเป็นอันมาก

แต่ในด้านลบ พวกบาทหลวงก็ทำเอาเจ็บแสบ ป่าวประกาศออกไปกีกักกองว่า ชาวอินเดียโง่ทึบและทุกลัทธิดั้งเดิมเหลวไหลหมด ร.ก. นารยัน นักประพันธ์ผู้มีท่วงทำนองเขียนชนิดน้ำนิ่งไหลลึก เขียนถึงความกระตือรือร้นของชาวคริสเตียนในนวนิยายเรื่อง **"สวามีและเพื่อน" (SWAMI AND FRIENDS)** ตอนหนึ่งว่า...

"โอ้, โง่อะไรอย่างนั้น!" มร.เอเนซาร์ ครูสอนวิชาศีลธรรมตะโกนพร้อมกับกำหมัดแน่น "ทำไมหนอถึงได้งมงาย กราบไหว้รูปบูชาที่สร้างด้วยไม้และก้อนหิน ซึ่งสกปรกและไร้ชีวิต? เทวรูปพูดสักคำได้ไหม? ไม่ได้ มองอะไร ๆ เห็นไหม? ไม่เห็น ประทานพรให้พวกเธอไหม? ไม่ได้ นำพวกเธอขึ้นสวรรค์ได้ไหม? ก็ไม่ได้อีกนั่นแหละ...."

"เหตุผลอะไร? ก็เพราะว่ารูปบูชาเหล่านั้นไม่มีชีวิตจิตใจ เทพเจ้าตั้งมากมายของพวกเธอทำอะไรได้บ้าง เมื่อ มหหมัดแห่งคาคชนี ทำลายเสียเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้วแกมยังเหยียบซ้ำ และกวาดเอาไปก่อเป็นบันไดส้วม? ถ้าเทวรูปเหล่านั้นมีชีวิตจริง ทำไมถึงไม่พากันต่อสู้ด้านการทำลายของ มหหมัด นั้นเล่า?"

ต่อจากนั้น คุณครูเอเป็นซาร์ วกเข้าหาคริสตศาสนา

"ที่นี่ย้อนมาดองค์พระเยซูแห่งพวกเรา ท่านสามารถรักษาผู้เจ็บป่วย ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากจน และทรงนำพวกเราขึ้นสู่วสวรรค์ อาณาจักรแห่งสวรรค์อยู่ภายในจิตใจของเราทุกคน"

น้ำตาลไหลรินอาบแก้มคุณครูเอเป็นซาร์ เมื่อท่านจินตนาการถึงพระเยซู ครุหนึ่งต่อมา ใบหน้าของท่านกลายเป็นสีม่วงด้วยโทสะ เมื่อคิดถึงพระกฤษณะ

"เคยบ้างไหมที่พระเยซูเกี่ยวก้อยไปกับนางระบำตั่งฝูง เหมือนพระกษณะของพวกเธอ? เคยปรากฏหรือเปล่าที่พระเยซูต้อม ๆ ไปขโมยเนยเหมือนพระกษณะผู้วายร้าย? พระเยซูของพวกเราเคยเล่นอุบายลามกต่อผู้ที่อยู่รอบ ๆ พระองค์สักครั้งหรือไม่?"

คุณครูเอเป็นซาร์หยุดพักหายใจ วันนี้ท่านไม่มีความยับยั้งชั่งใจเลย เลือดในกายของ สวามีนารัน เตือดพล่าน เขาลุกขึ้นตั้งคำถาม

"พระเยซูไม่ทำผิดจริง ทำไมจึงถูกตรึงกางเขน?"

คุณครูตอบว่าถ้าเขาซ่องใจ อาจไปพบท่านได้เมื่อหมดชั่วโมงแล้ว จะได้เรียนเป็นการส่วนตัว เมื่อครูตอบอย่างนั้นมวณเช่นนี้ สวามีนารันชักได้ใจ ตั้งคำถามเข้าไปอีกว่า

"ถ้าพระเยซูเป็นพระเจ้าจริง ทำไมท่านถึงรับประทานเนื้อและปลา แล้วยังดื่มเหล้าอีกด้วย?"

ในฐานะที่เป็นเด็กเกินในตระกูลพราหมณ์ เขาไม่เข้าใจเลยว่า ทำไมพระเจ้าถึงไม่เสวยอาหารแต่จำพวกผัก เพื่อตอบให้ชัดเจนคุณครูเอเป็นซาร์ลุกขึ้นจากโต๊ะ ค่อย ๆ เดินไปที่สวามีนารัน แล้วบิดหูข้างซ้ายเสียถนัดมือ

ไมตรี เทวี นักเขียนและนักค้นคว้าผู้มีผลงานเผยแพร่หลายในเบงกอล ให้ทรรศนะว่าด้วยเหตุผลบางประการ คณะนักสอนศาสนาเมื่อถึงคราวกลับไปจากประเทศอินเดียแล้ว มักประณามวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ อย่างเสียหาย เป็นต้นว่า ความเกียจคร้าน, การทำงานอย่างขาดความรับผิดชอบ, พิธีกรรมทางศาสนาอันไร้ความหมาย, และระบบวรรณะ เธอยอมรับว่าสิ่งเหล่านี้ควรแก่การตำหนิก็จริง แต่ผู้ซึ่งนำไปเล่าต่อมักขยายความจนเกินพอดี

เกียรติคุณของคณะนักสอนศาสนาขึ้นอยู่กับความยากลำบากซึ่งพวกตนผ่านพบมา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพิสูจน์ว่าชาวอินเดียโง่เง่าและล้าหลังเหมือนยังอยู่ในยุคบรรพกาล เมื่อจงใจที่จะมองในแง่ที่เสียแล้ว ภูมิปัญญาอันซุกซ่อนอยู่ภายใต้กองขยะแห่งสังคมดิ่งไม่มีวันได้สัมผัสกันเลย

ข้อเขียนซึ่งก่อให้เกิดความสะเทือนใจรุนแรงคือ คำประพันธ์สองวรรคของ รัตยาร์ด คิปลิง ชาวอังกฤษผู้ถือกำเนิดในประเทศอินเดียแท้ ๆ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๘ คิปลิงทำงานอยู่ห้าปีในกองบรรณาธิการ **CIVIL SNF MILITARY GAZETTE** ประจำเมืองลาฮอร์ และอีกสองปีในกองบรรณาธิการ **THE PIONEER** ประจำเมืองอัลลาฮบาด กระนั้นเขายังใจแข็งพอที่จะขีดเส้นแบ่งลงอย่างเด็ดขาดว่า

"East is East and West is West.

And never the twain shall meet."

"ตะวันออกคือตะวันออก ตะวันตกคือตะวันตก

และทั้งสองจะไม่มีวันบรรจบกันแน่นอน"

เราจะได้อันไหนว่าเป็นประกาศิตอันถาวรหรือเป็นเพียงสำนวนซึ่งกล่าวด้วยอารมณ์เพียงชั่วครู่ แล้วก็สิ้นอิทธิฤทธิ์ไปในที่สุด ด้วยอำนาจแห่งมิตรไมตรีและความรัก

เมื่อโลกประจักษ์ความจริง

ชาวตะวันตกทั่ว ๆ ไปแทบไม่รู้เห็นอะไรเลยเกี่ยวกับภูมิปัญญาของชมพูทวีป แม็ก มิลเลอร์ หรือที่ไทยเราเคยเรียกว่า “โมกษะมุลอาจารย์” นักบูรพทิศวิทยา (Orientalist) ชาวเยอรมัน ทุ่มเทแรงกายแรงใจผลิตตำราอันว่าด้วยภาษาสันสกฤต ถ่ายทอดคัมภีร์พระเวทและปรัชญาอินเดียออกเผยแพร่อย่างเต็มขอบเขตแห่งวิสัยสามารถ แต่ก็บังเกิดผลในวงแคบ ๆ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่ามันเป็นงานในรูปแบบที่เครื่องขรมเกินกว่าผู้อ่านสามัญจะรับรู้ได้

แล้วจู่ ๆ ราชบัณฑิตสภาแห่งสวีเดน ก็ประกาศจากกรุงสต็อกโฮล์ม เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2456 ว่า ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมประจำปี คือ **รพินทรนาถ ฐากูร** เจ้าของบทประพันธ์เรื่อง “**ศิตัญชลี**” มันกะทันหันจนผู้ฟังปรับตัวไม่ทัน จึงเกิดปฏิกิริยาขึ้นอย่างกว้างขวางและรุนแรง

นักเขียนภาพล้อประจำหนังสือพิมพ์เยอรมันคนหนึ่ง ใช้พู่กันตัวดอกเป็นรูปชาวฮินดู ตัวดำปีเปื้อนกายท่อนบน โปกหัวใหญ่โต กำลังปีนต้นมะพร้าว และชวอดประกาศนียบัตรรางวัลโนเบลด้วยอาการเรื่อราประจุกคางคกขึ้นวอ

ข่าวคราวยังสับสนต่อไปอีกว่า หนังสือ **DAILY CITIZEN** เดือนกุมภาพันธ์ 2457 ลงรายงาน
ว่า...

ชื่อเสียงและเกียรติคุณของรพินทรนาถ ฐากูร กวีชาวอินเดียกำลังเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่นักอ่าน แต่ก็ยังไม่กระจ่างชัด ห้องสมุดประจำกรุงลอนดอนแห่งหนึ่งได้รับคำขอรับรองจากสมาชิกเมืองๆ

จดหมายฉบับหนึ่งแสดงความประสงค์ว่า “โปรดส่งหนังสือศิตัญชลีของนักเขียนชาวยิว ดูเหมือนชื่อฐากูรไปให้ข้าพเจ้าด้วย”

อีกฉบับหนึ่งถามว่า “คุณมีหนังสือของฐากูร ผู้เป็นชาวรัสเซียบ้างไหม?”

ส่วนอีกฉบับปรารภว่า “ข้าพเจ้าใคร่ขอยืมขุมนมบทเพลงชุดใหม่ ประพันธ์โดยกวีอาหรับ”

ตอนท้ายของรายงานชิ้นนี้สรุปว่า หาก มร. ฐากร ได้ยินคำขอร้องเหล่านี้เห็น คงหัวเราะเป็นแน่ เพราะเขาเป็นผู้มากด้วยอารมณ์ขัน... อารมณ์ซึ่งแทบไม่มีใครคิดถึงกันแล้ว

“คีตาขุมนม” อันมีความหมายว่า **“การบูชาด้วยบทเพลง”** แม้จะเป็นบทกวีซึ่งระเกะระกะด้วยคำว่าพระเจ้าก็จริง แต่พระเจ้าองค์นี้ไม่เอาแต่สถิตอยู่บนแท่นเฉยๆ รพินทรนาถแสดงความเห็นใหม่ออกมา ดังบทที่ 11 ความว่า...

หยุดเสียเถิด การสาธยาย การขับขาน และการนั่งนับลูกประคำอะไรเหล่านี้ ท่านบูชาผู้ใดกันในมุมนม สลัวลางและเปลวเปลวของเทวาลัยซึ่งหีบบานประตูหน้าต่างมิดชิดรอบด้าน? ลืมตาขึ้นสิ และมองดู พระเจ้ามิได้ประทับอยู่เบื้องหน้าท่านเลย!

พระองค์สถิตอยู่ ณ ที่ซึ่งขวานาก่าสังไถทองทุ่งอันแข็งกระด้าง และคนทำถนนก่าสังระดมแรงทุบ ก้อนหินให้แตก พระองค์อยู่กับพวกเขาท่ามกลางเปลวแดดและสายฝน ภูเขาเล่าเต็มไปด้วยคราบฝุ่น ฉะนั้น ถอดอาคารอันแสนสะอาดของท่านออกแล้วก้าวลงไปยังแผ่นดินซึ่งคละคลั่งด้วยละอองธุลีบ้าง!

ความหลุดพ้นนะหรือ? ความหลุดพ้นจะหาได้จากที่ใด? พระผู้เป็นเจ้าของเราทรงผูกพันอยู่กับ นิรมิตกรรม ด้วยความเปรมปราโมทย์ พระองค์ทรงใกล้ชิดสนิทแนบกับพวกเราชั่ววันรันดร์

จงพักการเพ่งการภาวนาของท่านไว้เพียงนี้ ทั้งดอกไม้รูปเทียนไว้ก่อน มันจะเป็นอะไรหรือ หาก เครื่องแต่งกายของท่านขาดและประอะเปื้อนบ้าง? ออกไปพบและทำงานด้วยหยาดเหงื่อร่วมกับพระเจ้า ของท่านเถิด

ด้วยความอยากรู้อยากเห็นตามประสาผู้มีศรัทธาในผลงาน ไมตรี เทวี ชักใช้ถึงความเป็นมาของ **“คีตาขุมนม”** แล้วบันทึกไว้ในหนังสือ **“ฐากรข้างกองไฟ” (TAGORE BY FRIEND)** ตอนหนึ่งท่านกวีเล่าว่า

“เมื่อแรกแปลออกเป็นภาษาอังกฤษ ฉันไม่นึกว่ามันจะน่าอ่าน ข้ายังมีหลายคนกล่าวหาว่า **ชาลส์ เฟรีย แอนดรูส์** เป็นคนทำให้

ตอนที่ **วิลเลียม บัตเลอร์ ยัตส์** จินตกรวีไออร์แลนด์ จัดชุมนุมปัญญาชนขึ้นที่บ้านของ **วิลเลียม โรธเนสไตน์** ฉันบอกไม่ถูกว่ายุงยากใจเพียงใด แต่ยัตส์ไม่ฟังเสียง อ่านคีตาขุมนมให้ฟังจนได้

ผู้ฟังเดินเข้ามา นั่งลงเจียบ ๆ ฟังเจียบ ๆ แล้วกลับไปเจียบ ๆ ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ ไม่มีเสียงขึ้น ขอบหรือติฉัน ฉันแสนจะอดสู อยากให้ธรณีแยกแล้วสวบลงไปเสียจะได้สิ้นเรื่อง ทำไมหนอฉันจึงยอมเชื่อ ยัตส์อย่างนั้น?

ฉันตำหนิตัวเองว่าจะเขียนภาษาอังกฤษได้อย่างไร ในเมื่อไม่เคยศึกษาอย่างจริงจัง?

แต่วันรุ่งขึ้น ได้รับจดหมายไม่รู้ว่าเป็นฉบับ ผู้ฟังรับว่ารู้สึกประทับใจจริง ๆ จนกระทั่งพูดไม่ออก ชาวอังกฤษมีนิสัยสำรวจเช่นนี้เอง ยึดสัวร์เข้าก็ตื่นเต้นใหญ่”

นั่นเป็นเวลาหนึ่งปี ก่อนหน้าการตัดสินใจมอบรางวัล

รพินทรนาถสารภาพว่า ไม่อาจจับหลักของภาษาอังกฤษได้ พุดง่ายๆ คือ ขาดกฎแฉ จึงต้องเขียนแบบกระโดดข้ามรั้ว มันเหมือนเหมือนกายกรรม ไม่ใช่การเดินทางตามธรรมชาติ

ขณะอยู่ในประเทศอังกฤษ คราวส่งเรื่องสั้นมายัง **รามนันท์ จัฏเฐอร์จี** ก็กำชับว่า “กรุณาตรวจทานการใช้ภาษาอังกฤษให้ด้วย เพราะฉันเขียนตามความเคยชิน อาศัยเพียงการสัมผัสทางเสียงเท่านั้น”

แม้กระนั้น ผู้คงแก่เรียนซึ่งมีอังกฤษเป็นภาษาพูด ต่างยืนยันว่าถ้อยคำของเขาคล่องแคล่วและเป็นอิสระดจที่ใช้กันในออกซฟอร์ดนั้นเทียว บทกวีของรพินทรนาถในพากษ์อังกฤษไม่เป็นเพียงงานแปลธรรมดา ๆ ชิ้นหนึ่ง แท้ที่จริงต้องถือว่าเป็นงานซึ่งได้กำเนิดขึ้นใหม่ในภาษาอังกฤษ พร้อมด้วยพลังริเริ่มอันแข็งแกร่ง

หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งแสดงความมั่นใจว่า *“บุคคลผู้นี้ควรได้รับรางวัลโนเบล ไม่ใช่รางวัลเดียว แต่เป็นหลาย ๆ รางวัลเสียด้วย”*

ผลพลอยได้จากการชนะรางวัล นอกจากเกียรติประวัติ และเงินประมาณ 120,000 รูปี ซึ่งนำไปจ่ายในด้านการศึกษาของเด็กๆ แล้ว สิ่งก็ตามมาคือรัฐบาลอังกฤษมอบยศ “เซอร์” ให้ เมื่อปี พ.ศ. 2458 แต่ไม่นานต่อมาเขาก็บอกคืนเป็นการประท้วง ในกรณีที่นายพลจัตวา ไดเออร์ นำทหารเข้าล้อมกลุ่มชาวอินเดีย 20,000 คนซึ่งชุมนุมอยู่ในงานพิธีทางศาสนา ณ สวนชลิยาลาในรัฐปีญจาป เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 13 เมษายน 2462 ชั่วเวลา 10 นาที กองทหารระดมยิงอย่างบ้าเลือดกว่า 1,650 นัด ทำให้ผู้คนเสียชีวิตเหมือนใบไม้ถูกปลิดจากขั้วในฤดูแล้ง

ถึงไม่มีคำว่า “เซอร์” นำหน้าชื่อ ใคร ๆ ก็ยังให้ความนิยมดจเดิม รพินทรนาถได้รับคำเชิญจากประมุขแห่งรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ให้เดินทางไปเยี่ยมเยียนและแสดงปาฐกถาตลอดเวลา เขาออกเดินทาง 10 ครั้ง ซึ่งเป็นการเดินทางรอบโลกเสีย 3 ครั้ง เคยส่งอเมริกาใต้ถึงประเทศเปรูและอาร์เจนตินา ในเอเชียก็ผ่านญี่ปุ่น จีน และมาพักอยู่ที่โรงแรมพญาไทในกรุงเทพฯ อีกด้วย

ขณะท่องเที่ยวในประเทศเยอรมัน นิตยสาร **MODERN REVIEW** ฉบับประจำเดือนสิงหาคม 2464 ถ่ายทอดข่าวมาลงว่า...

ณ มหาวิทยาลัยเบอร์ลิน ท่านกรวีใช้เวลาครึ่งชั่วโมงยังไม่สามารถผ่านขึ้นไปยังหอประชุมได้ เพราะประชาชนเบียดแน่นอยู่ทุกชั้นบันได อธิการบดีขอร้องอย่างไรก็ปราศจากผล กระทั่งประกาศว่าจะเรียกกำลังตำรวจมาจัดการก็ไม่มีคนถอย เพราะต่างอยากเห็นใกล้ ๆ ทั้งนั้น

ในที่สุด ศาสตราจารย์คณะแพทยศาสตร์ท่านหนึ่งอาสาออกเดินทาง และนักศึกษาเดินทางตามประมาณ 600 คน เพื่อผ่อนคลายความคับคั่ง ท่านก็สัญญาว่าจะปลีกเวลาไปพบเป็นการพิเศษอีกครั้ง

หลังจากจบปาฐกถาแล้ว ประชาชนประมาณ 15,000 คนยังเรียงรายตลอดข้างถนน พร้อมทั้งเปล่งเสียงแสดงความชื่นชอบขณะที่ท่านก็รีบออกมา

เมื่อแปลออกเป็นภาษาสำคัญ ๆ ของโลก คีตาณชลีได้กลายเป็นหนังสือขายดีอันดับหนึ่งอย่างรวดเร็ว นิตยสาร **JOHN O'LONDON'S WEEKLY** ฉบับประจำวันที่ 30 กันยายน 2465 ลงบทความว่า...

ไม่เคยปรากฏว่า นักเขียนนวนิยาย นักเขียนบทละคร หรือกวีชาวเยอรมันคนใด จะประสบความสำเร็จเทียบเท่ากับนักฝันสุภาพชาวอินเดียคนนี้เลย แถวหนังสือยาวเหยียดของฐากร ในราคาและรูปแบบต่าง ๆ กัน วางเต็มตู้ตามร้านทั่วไป ฉบับย่อมเยราราคาเล่มละ 15 มาร์ก

ผู้เขียนบทความชิ้นนี้ยังพบว่า ฉบับสมบูรณ์จำหน่ายกันชุดละ 250 ถึง 300 มาร์ค เฉพาะที่ "สำนักพิมพ์วูลฟ์" แห่งเดียวจำหน่ายไปแล้ว 800,000 เล่ม

เจ้าของสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งในนิวยอร์ก หลังจากกลับจากตระเวนยุโรปแล้ว เปิดเผยว่าขณะที่เขาอยู่ในเบอร์ลิน เห็นเจ้าของสำนักพิมพ์หลายแห่งสั่งกระดาษหนักถึงหนึ่งล้านกิโลกรัม หรือมากกว่าสองล้านปอนด์ เพื่อพิมพ์หนังสือของรพินทรนาถให้ได้จำนวนสามล้านเล่ม

นักข่าวชาวตะวันตกเปรียบเทียบคีตาณชลีไว้ในลักษณะต่าง ๆ กัน บ้างว่าปราดเปรื่องเสมอด้วย **"บทเพลงของโซโลมอน" (SONG OF SOLOMON)** และบ้างว่าบริสุทธิ์กว่า **"บทสวดของเดวิด" (PSALMS OF DAVID)**

เอชรา พาวนด์ ไปไกลกว่านั้น คือ เปรียบว่าสูงส่งเท่ากับ "คัมภีร์ไบเบิล" นั้นเทียว เขาให้เหตุผลว่า "กล่าวโดยสรุป ข้าพเจ้าได้พบสามัญสำนึกในบทกวีเหล่านี้ มันเตือนให้พวกเราคำนึงถึงสิ่งอันเลื่อนหายไปจากคลองจักษุ ท่ามกลางความสับสนแห่งวิถีชีวิตแบบตะวันตก"

ส่วนรพินทรนาถได้รับการยกย่องว่าเป็นเสมือน "ยอห์นผู้ประกอบพิธีศีลจุ่ม" หรือเรียกตามสำนวนของหอพระคริสตธรรมประเทศไทยว่า "โยฮันน์ผู้ให้บัพติสมา" คือเป็นผู้ทำหน้าที่วางรากฐาน เพื่อให้พระเยซูประกาศสัจธรรมโดยสะดวก

ยิ่งกว่านั้น บางคนพูดตรง ๆ เลยว่า ต้องเปรียบกับพระเยซูเอง จึงจะตรงกับความเป็นจริงมากกว่า

แต่งงานขึ้นมาแทนที่จะปรากฏในทำนองเอาใจผู้อ่าน รพินทรนาถกลับเสนอบทนิพนธ์เรื่อง **"คนทำสวน" (THE GARDENER)** เขาชี้แจงอย่างไม่อ้อมค้อมว่า "เพื่อเห็นแก่พระเจ้า โปรดอย่าลืมนำข้าพเจ้าไม่ใช่การสอนศาสนา แต่ที่จริงข้าพเจ้าเป็นกวีต่างหาก"

ปรัชญาชีวิตของรพินทรนาถ ยึดมั่นอยู่กับการต่อสู้ ไม่หลีกเลี่ยงเอาตัวรอดอย่างคนสันดานคิด ตอนหนึ่งของบทกวีนิพนธ์เรื่อง **“ผู้หลบหนี” (THE FUGITIVE)** บรรยายว่า ชายหนุ่มคนหนึ่งบำเพ็ญเพียรในป่าลึก เด็กสาวคนเก็บฟืนพบเข้าจึงนำผลไม้มาถวาย แต่ชายหนุ่มไม่ยอมแตะต้อง ข้าหลบไปหาที่พำนักแห่งใหม่ เพื่อให้พ้นจากการรบกวน ในที่สุดพระอิศวรทรงรับรู้ในดะวะอันแก่กล้า เสด็จลงมาประกาศว่าโยคีรูปนี้มีสิทธิ์ในสวรรค์แล้ว ชายหนุ่มกลับปฏิเสธว่าไม่ปรารถนาหรรอก มหาเทพทรงชั้กว่าประสงค์สิ่งใดเล่า เขาตอบว่า **“ข้าอยากพบหญิงเก็บฟืนผู้นั้น”**

งานในชีวิตของรพินทรนาถ ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ศิลปะเพียงด้านเดียว ทั้ง ๆ ที่ไม่โดดเข้าคลุกคลีกับการเมืองโดยตรง เขาก็เป็นผู้รักชาติอย่างแรงกล้า ไม่เกรงต่อการปะทะกับผู้ใด แม้บุคคลนั้นจะมีอาชญาสิทธิ์ล้นหล้า ขณะที่ประชาชนเดินตาม มหาตม คานธี ด้อย ๆ หากแลเห็นว่าเรื่องใดอาจก่อให้เกิดความเสียหาย ก็ท้วงออกมาโดยไม่อ้อมค้อม ดังในกรณี **“สัตยาเคราะห์”** คือ การไม่ร่วมมือกับรัฐบาลอังกฤษ รพินทรนาถตั้งคำถามว่า

“การไม่สนับสนุนโรงเรียนและวิทยาลัย มีความหมายอย่างไร? จะให้เยาวชนเสียสละเพื่อผลอันใด? มันมิใช่เพื่อการศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้นแน่ หากกลายเป็นเพื่อการไม่ศึกษาไปเสียต่างหาก”

เขาไม่เชื่อว่าลำพังคน ๆ เดียวจะรอบรู้ไปหมด คานธีไม่เคยปรารถนาอำนาจก็จริง แต่บรรดาสาวกพยายามยึดยึดอำนาจการบริหารให้จนปราศจากขอบเขต ดังนั้นเขาจึงอุทธรณ์ว่า

“คานธีไม่ว่าจะยิ่งใหญ่ขนาดไหน ปัจจุบันท่านไม่แบกภาระไว้หนักเกินกว่าแรงของคน ๆ เดียวอยู่หรือ? ภาระอันหนักยิ่งของอินเดีย ไม่ควรอาศัยการตัดสินใจของบุคคลเพียงคนเดียว มหาตมาเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสังขะและความรัก แต่การบรรลุถึง **“สวราช” หรือ **“การปกครองตนเอง”** เป็นปัญหาสลับซับซ้อน พลังทั้งหมดในชาติต้องถูกระดมมาให้หมด นักเศรษฐศาสตร์ต้องค้นหาหลักปฏิบัติอันเต็มด้วยประสิทธิภาพ นักการศึกษาต้องทำการสั่งสอนอบรม รัฐบุรุษต้องใช้ปัญญากำหนดเส้นทางไปสู่อนาคต กรรมกรต้องออกแรงทำงาน”**

โชคดีที่ประเทศอินเดียยุคนั้นมีความสามัคคีแน่นเหนียว เกิดปัญหาใดขึ้น ก็ตอบโต้ด้วยเหตุผล คานธีไม่ถือโกรธและยังคงเรียกเขาเสมอมาว่า **“ครูเทพ”** เช่นเดียวกับที่เขาเรียกท่านว่า **“มหาตมา”** ด้วยความเทิดทูนตลอดชั่วชีวิต

งานยิ่งใหญ่ของรพินทรนาถอีกสิ่งหนึ่ง คือ สถาบันการศึกษา ด้วยใจรักการเป็นครูจนได้รับคำสดุดีว่า **“ครูเทพ”** เขาเริ่มตั้งโรงเรียนขึ้นมาตั้งแต่มีนักเรียนเพียง 10 คน เมื่อเดือนธันวาคม 2448 ที่ศานตินิเกตัน (หมายถึง สถานที่แห่งความสงบ) สอนกันแบบ **“ครูกุล”** ของอินเดียโบราณ กล่าวคือ ครูมีความสัมพันธ์กับศิษย์เช่นเดียวกับความซิดเซื่อระหว่างพ่อและลูก

แล้วค่อย ๆ ขยับขยายออกไปตามกำลังสามารถ กระทั่งอีก 21 ปีต่อมา จึงยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย เมื่อเดือนธันวาคม 2464 ให้นามว่า **“วิศวารัต”** (หมายถึง สถานที่อันเป็นที่พักพิงแห่งโลก)

ความคิดที่จะก่อตั้งมหาวิทยาลัยเช่นนี้ เริ่มตั้งแต่รพินทรนาถเดินทางอยู่ในประเทศเยอรมัน ขณะนั้นเพิ่งมีการสถาปนา "สันนิบาตชาติ" เขาปรารถนากับ **ดร.ฟอर्थ นอร์ดัน** ว่า องค์การซึ่งอาศัยอำนาจไม่ใช่ศีลธรรมเป็นพื้นฐาน ย่อมไม่มั่นคงอยู่ได้นาน ควรจะมีสถาบันการศึกษาชนิดที่นักศึกษาเป็นพลเมืองในอาณาจักรแห่งอุดมคติเสียก่อน "สันนิบาตมนุษยชาติ" ที่แท้จึงจะอุบัติขึ้น

รังษ์ วงษ์สุวรรณ (ขณะที่ยังไม่ได้ชื่อกว่า "หนุ่ม" ไร่ท้ายซื่อ) บันทึกถ้อยคำสนทนากับ เพื่อ หรือ พิทักษ์ จิตรกรและอาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากรว่า

"เมื่อปี พ.ศ. 2483 เพื่อเลือกทางเดินไปอินเดียโดยออกจากแม่สอด ผ่านเข้าไปทางมะละแหม่ง จากนั้นโดยสารรถไฟไปจนถึงย่างกุ้ง จากย่างกุ้งลงเรือไปกัลกัตตา แล้วอีกร้อยไมล์เศษจากจุดผ่านสุดท้ายนี้ เขาก็ถึงมหาวิทยาลัยวิศวกรรมดี ณ ศานตินิเกตัน

ที่นี้เป็นที่รวมของปัญญา เป็นที่รวมของนักคิดนักปราชญ์ทั้งหลาย เต็มไปด้วยเรื่องราวของประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี ภาพเขียน เสียงขับกล่อมของดริยางค์ ความอ่อนช้อยของการฟ้อนรำ และความร่มเย็นของธรรมชาติ"

และ **ดร.กวานี ภัฏฐาจารย์** ผู้แปลชุมนุมเรื่องสั้นของรพินทรนาถบางส่วนออกเป็นภาษาอังกฤษให้ชื่อว่า **"สำเภาทอง" (THE GOLDEN BOAT)** ได้กล่าวไว้ในต้นเล่มของหนังสือนี้ว่า

"วิศวกรรมดีผ่านการเปลี่ยนแปลงแล้วหลายครั้งหลายหน นับแต่วาระแรกซึ่งถือกำเนิดขึ้นมา อย่างไรก็ตามมันยังคงดำรงสภาพความเป็นพินัยกรรมแห่งศรัทธาและมโนภาพสร้างสรรค์ของท่านมหากวีไว้ดจเดิม"

๒. ชีวิตในแง่ของการเป็นนักเขียน

รพินทรนาถ เป็นนามซึ่งรู้จักกันในกลุ่มนักอ่านชาวตะวันตกว่า **The Sun of India** นั่นคือดวงอาทิตย์แห่งประเทศอินเดีย

ฐากูร (ฐากูร – ฐกุกูร) ออกสำเนียงอย่างชาวตะวันตกว่า Tagore (ตะกอร์) หมายถึง “เทพเจ้า” ปัจจุบันเป็นสกลหนึ่งของผู้สังกัดวาระพระมหามณเฑียรแห่งรัฐเบงกอล

รพินทรนาถ ฐากูร มีประวัติดังนี้

เกิดที่คฤหาสน์ “โชราสังโก” เลขที่ 6 ซอยทวารกานาถ ฐากูร, นครกัลกัตตา, เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2404 ระหว่างเวลา 02.30 น. ถึง 03.00 น.

กลับมาถึงแก่กรรมที่คฤหาสน์เดิม เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2484 เวลา 12.10 น. (ตามรายงานของมหาวิทยาลัยรพินทรภารตี)

รวมอายุ 80 ปี 3 เดือน

เวลาเพียงเท่านั้นเชื่อว่าจะนานนักหนาอะไรสำหรับการสร้างสรรค์ของคน ๆ หนึ่ง แต่เขาก็เขียนหนังสือไว้ไม่ต่ำกว่า 300,000 บรรทัด มีทั้งบทกวี เรื่องสั้น นวนิยาย อดิตชีวประวัติ และทรรศนวิจารณ์ ในขณะที่วรรณคดีเปรียบเทียบกับบันทึกว่า **กวีมิลตัน** เขียนคำประพันธ์ไว้ไม่เกิน 18,000 บรรทัด

นอกจากนั้นยังแต่งเพลงไว้เป็นจำนวนพัน กระทั่งวงการศิลปะของอินเดียต้องแยกประเภทไว้ต่างหาก ในนาม “รพินทรสังคีต” ซึ่งใช้ศึกษากันถึงระดับปริญญาและยังมีงานจิตรกรรมอันเคยแสดง ณ **GALERIE PIGALLE** แห่งกรุงปารีส จำนวน 125 ชิ้น

นักเขียนผู้นี้แหละคือเจ้าของบทนิพนธ์เรื่อง “จันทร์เสี้ยว” แต่ด้วยข้อจำกัดทางภาษา เราต้องอ่านจากสำนวนแปลซึ่งไม่ใช่เรื่องสะดวกสบายเลย **จิตติน ธรรมชาติ** ก็เคยสาธกข้อยุ่งยากทั้งฝ่ายผู้แปลและฝ่ายผู้อ่านในความเรียงบทหนึ่งไว้อย่างละเอียดรอบด้าน

ภารกิจทางฝ่ายผู้แปลนั้น ประการหนึ่งเขาแนะนำว่า “...เราจำเป็นจะต้องรู้จักชีวประวัติของผู้ประพันธ์เป็นอย่างดีกว้างขวางที่สุด และล้าลึกที่สุดเท่าที่พึงสอบค้นมาศึกษาได้ เพื่อที่ว่าการแปลถ้อยคำนั้น ๆ เราจะได้สามารถเข้าไปนั่งอยู่ในความคิดจิตใจของท่านผู้ประพันธ์อย่างถูกต้อง – หรืออย่างน้อยที่สุดก็ใกล้เคียงกับความถูกต้อง”

ภารกิจทางฝ่ายผู้อ่านแล้ว เขาก็ให้ข้อสังเกตไว้เช่นกันว่า “ชีวประวัติของผู้ประพันธ์ตามที่ระบุลงไว้ว่าเป็นความสำคัญอย่างหนึ่งของการแปลนวนิยายจากภาษาต่างประเทศนั้น ว่ากันว่าจริงมีความสำคัญข้อนี้มิใช่แต่เพียงจะสำคัญสำหรับผู้แปลฝ่ายเดียว แต่ต้องนับว่าเป็นความสำคัญซึ่งถ้าหากผู้อ่านได้รับทราบไว้ด้วยพอสมควร ก็จะทำให้เกิดรสชาติในการอ่านสมบูรณขึ้น”

รพินทรนาถ ออกเดินทางไปยุโรปและสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2455 เพื่อการพักผ่อนและรักษาตัวเนื่องจากสุขภาพทรุดโทรมอย่างหนัก ขณะนั้นมีอายุได้ 50 ปีแล้ว แต่ความทรงจำเกี่ยวกับปฐมวัยยังแจ่มชัด เหมือนแลเห็นภาพเขียนของจิตรกรซึ่งประดับไว้เบื้องหน้า ในระหว่างทางเขาจึงลงมือบันทึกความคลี่คลายของชีวิตโดยมีลำดับดังนี้

การศึกษาขั้นต้นของรพินทรนาถเริ่มขึ้นที่บ้าน พร้อมกับเด็กผู้ชายซึ่งเป็นญาติกันอีกสองคน โดยจ้างครูพิเศษมาสอน ต่อมา **ศตยา** ลูกของพี่สาวซึ่งมีอายุแก่กว่าสองปีถูกส่งไปโรงเรียน ตกบ่ายกลับมาเล่าอะไรต่ออะไรให้ฟังอย่างสนุกสนาน ด้วยเหตุที่รพินทรนาถไม่เคยนั่งรถม้า หรือแม้แต่ออกนอกบริเวณบ้าน รุ่งขึ้นจึงร้องให้ตาม ครูพยายามปลอบก็แล้วซุกก็แล้ว แต่ไม่เจ็บบ เลยตบเข้าให้ขาดพร้อมทั้งพูดว่า “เดี๋ยวนี้เธอร้องให้จะไปโรงเรียน แต่วันข้างหน้าเธอจะร้องยิ่งกว่านี้เพราะอยากลาออก”

ขณะเขียนบันทึกเขาจำชื่อครู รูปร่าง ตลอดจนนิสัยใจคอของครูไม่ได้แล้ว แต่ความประทับใจต่อคำพูดนั้นยังไม่จาง มันช่างเป็นคำพยากรณ์ที่แม่นยำที่สุด ตลอดชีวิตไม่เคยได้ยินคำพยากรณ์ซึ่งตรงต่อความเป็นจริงเช่นนั้นเลย

นอกเวลาเรียน รพินทรนาถถูกจำกัดอาณาเขตอยู่ในเรือนคนใช้ ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของคฤหาสน์ คนใช้คนหนึ่งชื่อ **ศยาม** ตัวดำเป็นเหนียง รูปร่างล่ำเตี้ยและเส้นผมหยิกเป็นก้อนหอย ผู้ซึ่งเดินทางมาจากตำบลขุขันธ์เป็นคนดูแล คนใช้คนนี้จะเลือกจุดเหมาะ ๆ เข้าสักจุด แล้วหยิบขอลูกกลากวงกลมปรี๊ดลงไป ออกคำสั่งด้วยหน้าขมึงว่าอย่ามึงอาจเขยื้อนออกนอกเส้น แล้วรพินทรนาถก็นั่งสงบอยู่ในนั้นตลอดทั้งวัน

เขาเชื่อฟังโดยดุษณี เพราะเคยอ่านคัมภีร์รามายณะและพบความตอนหนึ่งว่า นางสีดาถูกลักพาตัวไปทนทุกขอยู่ยาวนานในกรุงลงกา เนื่องมาแต่เหตุที่ฝ่าฝืนเดินข้ามเส้นที่ลักษมณ์ขีดกันไว้

คัมภีร์รามายณะผ่านเข้ามาในชีวิตของรพินทรนาถ ด้วยอาการที่รวดเร็วดุจฟ้าแลบในเวลากลางคืนแห่งฤดูมรสุม

วันหนึ่งขณะเล่นอยู่คนเดียวบนระเบียงคฤหาสน์ มองเพลินไปยังท้องถนน ตอนนั้นกำลังครีမ်ฟ้าครีမ်ฝน ไม่รู้ว่าสัปดาห์โผล่มาตั้งแต่เมื่อไร ตะโกนเสียงลั่นว่า “ตำรวจมาแล้ว! ตำรวจมานั้นแน่ะ!” รพินทรนาถไม่แน่ใจว่าหน้าที่ของตำรวจคืออะไรบ้าง รู้เพียงเลา ๆ ว่าเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม เมื่อตกอยู่ในเงื้อมมือของตำรวจ ก็เหมือนผู้เคราะห์ร้ายถูกจะขังจับ มันจะคาบลงสู่ใต้ท้องน้ำแล้วหายไปเลย ดังนั้นเขาเผ่นพรวดเข้าในห้องแม่ เล่าให้ฟังอย่างไร แม่ก็แสดงอาการเฉย ๆ เขาจึงนั่งลงและหยิบคัมภีร์รามายณะมาอ่านถึงตอนศราก็อ่านพลางร้องไห้พลาง ยายเข้ามาพบเลยดึงหนังสือไปเสีย นั่นแหละบรรยากาศหม่นหมองค่อยสงบลง

วันทั้งวันหากถูกกักอยู่ในบริเวณเรือนคนไข้ เขาจะนั่งมองออกไปข้างนอกหน้าต่าง ชมไทรย้อยขนาดมหึมาและแนวมะพร้าวพอคลายเหงา ตั้งแต่เข้าสู่คนจะเดินมาอาบน้ำในสระ ใครมาเวลาไหนและกระทำการใดเขาจำได้หมด กระทั่งเวลาเที่ยงคนหายไป นกเปิดน้ำจะบินมาเป็นฝูง ไซ้ปีกขนจะสะอาดสะอาด ภาพเหล่านี้ได้สัมผัสใน “จันทร์เสี้ยว” มาแล้วหลายตอน

ระหว่างอายุ 6 ถึง 15 ปี รพินทรนาถเข้าเรียนสามแห่ง คือ โรงเรียนไฮเรียนทอลล์ เซมินารี, โรงเรียนนอร์มัล, และโรงเรียนเซนต์ ซาเวียร์ส นอกจากเรียนตามหลักสูตรแล้ว พี่ชายคนที่สามยังสรรหาครูพิเศษมาสอนที่บ้านอีกหลายคน ดูแล้วจะหนักกว่าที่โรงเรียนเสียอีก เริ่มตั้งแต่ก่อนสว่างเป็นวิชามวยปล้ำ พอปิดฝืนออกจากตัวก็เรียนนิชาวรรณคดี คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์... จากนั้นไปโรงเรียน พอกลับมาถึงบ้านก็เรียนนิชาवादเขียน กายกรรม และภาษาอังกฤษ สามทุ่มนั้นแหละจึงเสร็จ ส่วนเช้าวันอาทิตย์ต้องเรียนวิชาขับร้อง และวิทยาศาสตร์เป็นการเพิ่มเติม

ในจำนวนครูพิเศษด้วยกัน ต้องยกให้ครูสอนภาษาอังกฤษเป็นยอดแห่งความเข้มงวด ครูเป็นนักศึกษาวิชยาแพทยศาสตร์ ตั้งแต่สอนเคยหยุดวันเดียว เนื่องมาจากการวิวาทระหว่างนักศึกษาชาวอินเดียและพวกลูกผสมยุโรป ไม่รู้ว่าฝ่ายใดโยนหม้านั่งมา ครูหลบไม่ทันเลยหัวแตก นอกนั้นไม่เคยหยุดแม้วันที่ฝนตกหนัก น้ำในชอยท่วมถึงเข่า พอได้เวลาร่มสีดำก็โผล่ตรงหัวเสี้ยวพอดี ไม่คลาดเลยแม้นาทีเดียว

แววกวีของรพินทรนาถเริ่มปรากฏในช่วงนั้นเช่นกัน นึกอะไรขึ้นได้ก็จดไว้ในสมุดส่วนตัว พี่ชายพบเข้าเกิดตื่นเต้นใหญ่ ช่วยประชาสัมพันธ์อย่างเกรียวกราว วันหนึ่ง **นวโคपाल มิเตอร์** บรรณาธิการ **The National Paper** แวะมาธุระ พี่ชายฉวยโอกาสแนะนำว่า

“นี่แน่ะ นวโคपाल บานู! จะไม่ลองฟังบทกวีของรพินทรบ้างหรือ?”

ท่านบรรณาธิการเลยต้องหยุดฟังตรงหัวบันไดนั่นเอง

อีกคนหนึ่งที่เป็นกำลังสำคัญ คือ **คุณครูสตการ์** แห่งโรงเรียนนอร์มัล อันที่จริงครูคนนี้ไม่ได้สอนชั้นของรพินทรนาถ แต่ก็ชอบพอกันดี ครูเลยแต่งแบบเรียนเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ชาติ ไม่รู้ว่าด้วยเหตุผล

ใด ครูเรียกไปพบ ถามว่า “เธอเขียนบทกวีด้วยหรือ?” เขารับว่าใช่ จากนั้นครูมักเรียกไปพบเสมอ ยื่นคำ ประพันธ์ให้ท่อนหนึ่งแล้วสั่งให้เขียนต่อ ครูประพุดิแปลก ๆ เช่นนี้เสมอจนแยกย้ายจากกันไป

รพินทรนาถอ่านหนังสือได้ทุกประเภท และอ่านด้วยอาการของคนทิว ครั้งหนึ่งพบหนังสือ “คีตาโร วันทะ” ของกวีชัยเทพ พิมพ์เป็นตัวอักษรเบงกาลี เขาอ่านรวดเดียวจบ ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าใจโคลงสั้นสกลด เลย ก็ยังว่าเป็นทำนองเสนาะเสียงเจ๋อยแจ้ว กังวานดนตรีแห่งตัวอักษรทำให้ต้องลงทุนคัดลอกไว้เป็น สมบัติของตนเองทั้งเล่ม

ระหว่างนั้นมีการจัดงานประจำปีซึ่งเรียกว่า “ฮินดูเมลา” โดยมี นวโคपाल มิเตอร์ เป็นประธาน วัตถุประสงค์คือพยายามสร้างความสำนึกในหมู่ประชาชนว่า ฮินเดียเป็นมาตุภูมิอันควรแก่การปกป้อง มีการ แสดงศิลปะและหัตถกรรมพื้นเมือง พี่ชายคนที่สองของรพินทรนาถแต่งเพลงชาติให้ชื่อว่า “ภารตชัย” เพื่อ บรรเลงในงาน ส่วนตัวเขาเองเขียนบทกวีปลุกใจ พาตพิงไปถึงงานมหกรรมเดลฮีเดอรับาร์ โดยความดำริ ของ **ลอร์ด ลิทตัน** ด้วยท่าทีเยะหยัน เพราะเป็นความสนุกสนานท่ามกลางภาวะขาดแคลนซึ่งกำลังครอบ คลุมทุกหัวระแหง ความโด่งดังของรพินทรนาถวัย 14 ปี ทำให้ได้รับสมญาว่า “**เกอเธ่แห่งอินเดีย**”

ยิ่งกว่านั้นอีกสองปีต่อมา พี่ชายคนโตได้รับเป็นบรรณาธิการนิตยสาร “ภารตี” ซึ่งช่วยกันทำโดย สมาชิกในครอบครัว รพินทรนาถก็ถูกบรรจุเข้าในกองบรรณาธิการด้วย ฉบับปฐมฤกษ์เขาเขียนคำประพันธ์ ขนาดยาวให้ชื่อว่า “**เรื่องราวของกวี**” (**The Poet’s Story**) เพื่อนของรพินทรนาถชอบใจ คัดลอกเอาไป พิมพ์เป็นเล่มโดยไม่ปรึกษา เสร็จแล้วจึงค่อยส่งมาให้ โทษที่เพื่อนได้รับไม่ใช่จากผู้เขียน แต่เกิดจากสา ธารณชนคนอ่าน ทราบว่าหนังสือชุดนั้นเหลือมากมาย ทำเอาผู้จัดพิมพ์ยากจนไปนาน คำกล่าวที่ว่าพอดีน ขึ้นมาในเวลาเข้าก็พบว่าประสบความสำเร็จแล้ว คงเป็นเรื่องคุยกันสนุก ๆ กันมากกว่า นักเขียนไม่ได้เกิด ขึ้นอย่างง่ายตายเลย

รพินทรนาถยังฝึกฝนอีกนาน เขาเริ่มใช้กระดานชนวนเพื่อจะได้ลบโดยไม่ต้องเสียดาย ทุกครั้งที่ หยิบกระดานขึ้น เขารู้สึกคล้ายกับได้ยืมมันพูดว่า

“อย่ากลัว เขียนลงมาตามใจชอบ ลบเพียงครั้งเดียวก็หายหมด!”

บิดาของรพินทรนาถ คือ **เทเวนทรนาถ ฐากูร** มีความมุ่งหมายจะให้ลูกชายศึกษาวิชากฎหมาย จึงส่งไปประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2421 ตอนนั้นเขาอายุ 17 ปีแล้ว ครั้งแรกเข้าเรียนที่โรง เรียนไบรตัน แล้วไปต่อที่ยูนิเวอร์ซิตี คอลเลจ แต่เขามักใช้เวลาศึกษาดนตรีตะวันตกบ้าง เข้าชมวัดฤ โบราณในพิพิธภัณฑสถานบ้าง หรือมีโอกาสนักฟังอภิปรายของนักการเมืองฝีปากเอกอย่าง แกลดสโตน ใน สภาผู้แทนราษฎร และยังเขียนบทประพันธ์ส่งมาลงพิมพ์ในกัลกัตตาอยู่เนืองๆ

เขาเกลียดลัทธิจักรวรรดินิยม แต่ไม่เกลียดชาวต่างประเทศเป็นส่วนบุคคล ขณะอยู่ในอังกฤษเคย พบคนเลว และเคยถูกคดโกง แต่เขาก็ยืนยันว่าคนดียังมีอีกมาก ที่น่าแปลกใจคือนักเรียนในโรงเรียนไบร ตัน ไม่เคยหยาบคายต่อเขาเลย ตรงกันข้ามพวกนั้นยังเอาส้มและแอปเปิ้ลใส่กระเป๋าให้บ่อยๆ แล้ววิ่งหนี ไป

วันหนึ่งในฤดูหนาว รพินทรนาถเดินไปตามถนนในทันบริดจ์ เวลส์ เห็นชายคนหนึ่งยืนอยู่ข้างทาง รองเท้าขาดและนิ้วโปสยื่นออกมา เขาหยิบเหรียญส่งให้ สักครู่ชายคนนั้นวิ่งตามหลัง พลังร้องว่า "ท่านครับ ท่านหยิบผิดแล้ว นี่มันเหรียญทองนะ" พุดจบก็ส่งคืนให้

นักศึกษาทางสังคมให้ข้อคิดอีกประการหนึ่งว่า การที่เพื่อนร่วมชาติไม่ยกย่องรพินทรนาถเท่ากับบุคคลชั้นนำอื่นๆ ก็เพราะเขายึดมั่นต่ออุดมคติแห่งสากลนิยมนั้นเองเป็นสำคัญ

รพินทรนาถเดินทางกลับในปี พ.ศ. 2423 โดยไม่ได้รับปริญญาใดๆ เลย เหตุผลคงเช่นเดียวกับที่ **ศรีบูรพา** เขียนถึง หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง ว่า

"ข้าพเจ้าไม่ทราบการศึกษาอย่างละเอียดของหม่อมเจ้าอากาศฯ ที่ต่างประเทศ แต่ทราบว่าหม่อมเจ้าอากาศฯ ไม่ได้รับปริญญาในทางกฎหมาย และไม่ได้รับเพราะเหตุใด ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบอีก ทราบแน่นอนว่าเพื่อนของข้าพเจ้าคนนี้ ไม่ใช่คนโง่เขลาหรือปัญญาทึบ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเหตุหนึ่งซึ่งทำให้หม่อมเจ้าอากาศฯ ไม่ได้ปริญญากฎหมาย เพราะหม่อมเจ้าอากาศฯ ไม่มีหัวในทางกฎหมาย หม่อมเจ้าอากาศฯ เกิดมาสำหรับเป็นนักประพันธ์ ตามที่คำพรรณนาของหนังสือ **"ละครแห่งชีวิต"** บอก ถ้าหม่อมเจ้าอากาศฯ จะทรงเป็นอย่างอื่น ท่านจะต้องถูกปั้นให้เป็น"

ชีวิตครอบครัวของรพินทรนาถ เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2426 ขณะมีอายุ 22 ปี โดยสมรสกับ **มฤณาลินี เทวี** จากนั้นก็เขียนหนังสืออย่างจริงจัง รวมทั้งเขียนบทละครด้วย ในทหระศนะของเขา "บทละคร คือ การแสดงออกซึ่งความคิดเป็นสำคัญ ไม่ใช่การบรรยายอากัปกริยา" พร้อมกันเขาก็ร่วมแสดงอยู่หลายเรื่อง

นักประพันธ์ไม่ใช่ "อเสกขบุคคล" กล่าวคือ ยังต้องศึกษาตลอดไป ในภาระด้านนี้รพินทรนาถปฏิบัติอยู่เป็นนิจ **โรแมง โรลลองด์** นักเขียนและนักวิจารณ์ชาวฝรั่งเศสผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมประจำปี พ.ศ. 2458 เล่าว่า

"หนังสือที่เขาอ่านต้องนับว่าเป็นสิ่งควรแก่การประหลาดใจอย่างยิ่ง มีทั้งดาราศาสตร์ ชีววิทยา และวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ หนังสือว่าด้วยการท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ของ **สเวน เฮดิน** นักสำรวจชาวสวีดิช ก็เป็นเล่มโปรดของเขา"

ฉะนั้นไม่น่าสงสัยเลยที่เขาสามารถเขียนได้ด้วยความรู้ นักอ่านทั้งหลายเรียกบทนิพนธ์เรื่อง **"นกเถื่อน" (Stray Birds)** ว่าเป็น **"คัมภีร์แห่งญาณปัญญา" (Book of Wisdom)** ลองพิจารณาดูเถิด

- *กลุ่มดาวไม่ละอายเลยว่า มันจะปรากฏออกมาในลักษณะการเดียวกับฝูงหิ่งห้อย*
- *นกกระจอกกส่งสารนกยูง ที่ต้องทนแบกน้ำหนักหางของตัวเอง*
- *"ใครนั่นจะรับช่วงภาระของข้า?" อาทิตยอัสดงร้องถาม*
- *"ข้าจะทำเท่าที่สามารถกระทำได้ นายครับ" ตะเกียงดินตอบ*
- *ควันไ้อ้วดกับท้องฟ้า และซี้เก้าคุยเชื่องกับผืนแผ่นดิน ว่ามันทั้งสองเป็นน้องชายของอัคคี*

ผู้ซึ่งเขียนหนังสือเป็นอาชีพ โดยเฉพาะรายที่ยึดคุณภาพเป็นหลัก น้อยคนนักที่จะประสบความสำเร็จในด้านการเงิน รพินทรนาถเป็นคนชอบเปลี่ยนแปลงที่ทำงานบ่อย ๆ จึงหาทางออกด้วยการสร้างกระท่อมดิน และบ้านขนาดย่อมในรูปทรงแปลก ๆ ภายในบริเวณเดียวกัน เช่นที่เรียกว่า "ศยะมาลี" และ "ตาลธวัช" โดยเอาต้นตาลซึ่งยังมีชีวิตอยู่เป็นเสากลาง ส่วนคณาสน์ " อุทยาน" ลูกชายเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงจัดสร้างภายหลังเพื่อเป็นสถานที่ต้อนรับแขกคนสำคัญซึ่งเดินทางมาเยี่ยมเยียนมิได้ขาด

ในฤดูร้อนของเบงกอลมีคนตายเพราะพิษแดดทุกปี เขาจะหลบไปพักตากอากาศแถบเชิงเขาแห่งไหนก็ได้ แต่ยังคงสนใจเขียนหนังสืออยู่ภายใต้หลังคาเตี้ย ๆ ภายในห้องซึ่งมีเครื่องเรือนราคาไม่เกิ้นสิบลูปี และบ่อยทีเดียวไม่ใช้พัดลม เขาชี้แจงว่าพลเมืองจำนวนหนึ่งในสามของประเทศก็อยู่เช่นนั้น ตกค้ำยุงร้องหึ่งเหมือนเครื่องยนต์ขนาดมหึมา ช้างพิชยังโผล่ออกมาให้เห็นเสมอ

อาหารของเขาใส่จานหินอ่อนสวยงาม ตามวิสัยของผู้รักความปราณีต แต่เป็นอาหารธรรมดา เหมือนที่ชาวบ้านกินกัน เสื้อคลุมแลดูสง่างามตัดจากผ้าพื้นเมือง รพินทรนาถไม่ทำตัวให้เป็นภาระแก่ใคร แม้กับคนในครอบครัวเดียวกัน เขานิยมสิ่งเรียบง่าย ๆ ง่าย ๆ ครั้งหนึ่งขณะโดยสารรถไฟ พนักงานแต่งเครื่องแบบนำขนมปังอบเนยมาส่งให้ เขาเรียกเลขาฯ มาถามราคา เลขาฯ ตอบว่าแปดแอนนา เลยต้องอบรมว่า

"อะไรกัน ขนมปังกับเนยแค่นี้เอามาเองก็ได้นี่นา!"

หลังจากใช้ชีวิตร่วมกันมา 19 ปี มีลูก 5 คน มฤณาลินี เทวี ก็ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2445 รพินทรนาถได้เขียนบทกวีขึ้นเพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึงความหลัง ให้ชื่อว่า "สมรณะ" หมายถึง "ความทรงจำ" แทนที่จะท้อแท้สิ้นหวัง เขากลับประกาศชัยชนะออกมาว่า

"แต่วันนี้ฉันตระหนักว่า เราทั้งสองได้พบกันแล้ว ณ ส่วนลึกแห่งหัวใจ"

อีกหกเดือนต่อมา แพทย์มีคำสั่งให้นำ **เรณูกา** ลูกสาวคนที่สองไปรักษาตัวยังสถานพยาบาลบนภูเขา ขณะอยู่เป็นเพื่อนลูกสาวทางโน้น รพินทรนาถปลื้มเวลาเขียนบทกวีเรื่อง "ดิศ" หมายถึง "เด็ก ๆ" ส่งมาให้ญาติช่วยอ่านให้ลูกชายคนสุดท้องชื่อ **สมินทรนาถ** วัยแปดขวบฟัง ขณะนั้นเขาอายุ 42 ปีแล้ว เรียกว่าเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว ผ่านงานและเหตุการณ์มามาก จึงสามารถเขียนได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ภายหลังแปลบางส่วนออกเป็นภาษาอังกฤษ ให้ชื่อว่า "**The Crescent Moon**" คือ "**จันทร์เสี้ยว**" เล่มนี้

ชีวิตในด้านส่วนตัว รพินทรนาถทุ่มเทให้แก่ลูก ๆ อย่างเต็มกำลังสามารถทำหน้าที่ทั้งพ่อและแม่ในขณะเดียวกัน บทเพลงที่เท่กลม นิยายสั้น ๆ ที่เล่าให้ลูกฟัง กลายเป็นวรรณกรรมอันบริสุทธิ์งดงาม **ลีลามยมุดาร์** อดีตอาจารย์ผู้บรรยายวิชาภาษาตะวันตก แห่งมหาวิทยาลัยวิศวะการดี และเป็นนักจัดรายการสำหรับเด็กทางวิทยุกระจายเสียง วิจารณ์ไว้ว่า

"มักมีการกล่าวกันเสมอว่า นักเขียนเรื่องสำหรับเด็ก ต้องปีนลงมาจากภาวะของผู้ใหญ่ แล้วทำตัวเป็นเด็กคนหนึ่ง แต่นี่ควรถือเป็นกรณีพิเศษ รพินทรนาถ ฐากูร ไม่เคยปีนลงมาจากที่สูง ซึ่งเป็นแหล่ง

พ่านักวิญญานของเขา ทั้งไม่เคยทำตัวเป็นเด็กหรือพูดด้วยภาษาเด็ก กระนั้นความคิดฝันอันซ่อนเร้นของเด็กๆ ก็มีได้เป็นความลับของเขาแต่ประการใด”

มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดติดตามผลงานของรพินทรนาถมาตลอดเวลา ในที่สุดลงมติให้คณะผู้แทนนำปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มามอบให้ถึงมหาวิทยาลัยวิสวภารตี เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2483

จากนั้น เขาต้องเดินทางไปพักรักษาตัว เกี่ยวกับโรคกระเพาะปัสสาวะที่กาลิมปอง ซึ่งเป็นเมืองอยู่ที่เชิงเขาหิมาลัย หลังจากกลับมาแล้วอาการก็ยังไม่ดีขึ้น แพทย์วินิจฉัยให้ไปรับการรักษาในเมืองกัลกัตตา หลังผ่าตัดมดลูกสันฉนวนเขียนหนังสือไม่เป็นตัว แต่ทว่าสมองยังแจ่มใสโลดแล่น ตอนเช้าของวันที่ 30 มิถุนายน 2484 เขาอาศัยบอกปากเปล่าให้เลขานุการจดบทกวีชิ้นสุดท้าย ซึ่งจบลงด้วยวรรคที่ว่า

"รางวัลชิ้นสุดท้าย ซึ่งเขานำไปไปรวมไว้ในที่เก็บของ คือ สิทธิอันมีอาจทำลายได้ มันหมายถึง สิทธิที่จะพักผ่อนอย่างสงบ"

คล้ายกับจะเป็นการยืนยันความเชื่อ ที่เคยเขียนไว้ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในบทนิพนธ์ เรื่อง "นกเถื่อน" ครั้งนั้นเขาเขียนว่า

"การพักผ่อนเป็นสมบัติของการทำงาน เช่นเดียวกับเปลือกตาเป็นสมบัติของดวงตา"

ภายหลังจากการใช้ชีวิตสมกับค่าแห่งชีวิต เพื่อประเทศชาติของตนเอง และเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาวโลก ทั้งที่มีหลักแหล่งอยู่ทางตะวันตกและตะวันออกแล้ว เขาก็หลับตาลงตลอดกาล ในวันที่ 7 สิงหาคม 2484 ณ คฤหาสน์หลังเดียวกับที่เขาถือกำเนิดขึ้นเมื่อ 80 ปีก่อนโน้น

เป็นการยากที่จะรู้จักวีรคนหนึ่งให้ถ่องแท้ โดยอาศัยกระดาษเพียงไม่กี่หน้า แต่ก็ไม่ใช่เป็นสิ่งสุดท้าย เพราะรพินทรนาถเองก็กล่าวแถม ๆ ไว้ว่า

"I am the poet. You can never get the poet in his biography"

"ข้าพเจ้าเป็นกวี ท่านจะรู้จักกวีไม่ได้เลย หากอาศัยแต่ชีวประวัติ"

นั่นคือ เราจะพบคุณสมบัติอื่น ๆ ของเขามาก ดังที่ข้าพเจ้าอยู่ในบทนิพนธ์ตลอดเล่มนี้แล้ว